ცისკარი.

1865

მარტი.

წელიწადი მეცხრე.

წოდება თხზულებათა:

I — ეგვანი არამი ანგლიური რომანი (თარგ). ი. კერესელიძისა.
II — ლექსები: 1, უდარდო კაცი. აკ. წერეთლისა. — 2, გაზაფხული. დიმ. ბერიკაისა. — 3, *** ... დმი. გრიგ. რჩეულოვისა. —
III — საქალო სახწავლებელი ტფილისში.
IV — განსიჯვა. ალ. ცაგარელისა.
V — ხსნა ქ ხსნა ანბავი (იხილე მეორე გვერდზედ.)

ტფილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

რედაქციისაგან.

ჟურნალის დაგვიანების მიზეზი ეს იყო, რომ მოგველოდით იმ ხსოებს, რითაც პირველი, მოთხრობის ნაწილი დაბეჭდილია. მეორე ნახევარი ისევე ძველი ხსოებით დავიწყეთ ბეჭდვა, რა გერ მივიღეთ თავის დროზედ. გეტყობით მაღე გავასწოროთ ეს დროზედ გამოცემა,

---

სია 1865 წლის ცისკარზედ კალისძოძწერთა.

პეტერბურღში.

147 მთავრობა ეკატრინა დადიანისა.

უნივერსიტეტის ბიბლიოტეკა.

ოდესაში.

თომა მაჭავარიანი.

ქუთაისში.

150 გაბრიელ ეპისკოპოზი.

ანტონ გამყრელიძე.

სტავროპოლში.

მიხეილ სუდაკოვი.

თელავში.

ხეძონ მეღვინეთხუცესოვი.

ალექსანდრე მარჯანოვი.

3.2

ბიბლიო

ეგვენი არამი.

(განგრძელება.)

VII

თუმცა არამი მტკიცის კ შეურეველის სახიეობისა იყო, მაგრამ მკითხველი არ უნდა განჭკვირდეს, რომ ამ ხიმტკიცემ და შეურეველობამ ულაღატეს იმას. მაგდალინას ხიეუბრულმა ძრიელი კ ამოუვარდნელი ფერხოები გაიდგა იმისს განმარტოებულს გულში. ყოველის ღონისძიებით ფიქრობდა გადეგდო გონებიდგან, გადაეწყვნა კ ამისათუს შორდებოდა დეისტერთან. მისვლა-მოსვლას, მაგრამ საუბედუროდ, რამდენსაც ცდილობდა უფრო განმარტოებას, იმდენი უფრო კ უფრო უძლიერდებოდა ხიეუბრული, უძლიერდებოდა იმისი შეშფოთებული ხდი. ბოლოს, არ იქნა, დახშლია ხატოდაგი მხეპალული ხიეუბრულმა; ამ ხიეუბრულმა განაღუძა მოუთმენლობითი ნახვის ხაჭიროება, რომ უეჭუშლად უნდა ესახა მაგდალინა, განეცადა იმისი მშუშნიერი ხახე. დეისტერი ხშირად შეხუდებოდა ხოლმე არამსა, რომელიც გამოდიოდა ბუნების ხიტკბოების საგემად; კ უკუღუთუს, რამდენსაც შესდებოდა, იმდენს ხთხოვდა, მოხულიეო ხოლმე კ გაებედნიერებინა დეის-

ტერის სახლობა თავისის სშირად მისვლით. არამმა ველარ შეიძაგრა თავი, ველარ დაიმორჩილა აღელვებული სიყუარული, მეტი გზა აღარ იყო, უნდა დათანხმებულიყო ლეისტერის თხოვნაზედ და დაიწყო იმის სახლში სიარული, ჯერ იშუათათ, შემდგომს ტოტ-ტოტათი მოუსშირა ძ ბოლოს თუთქმის ყოველთუს იქ იყო. ერთმანერთის გრძნობა, როგორც მაგდალინასი, ისე არამისა, შესურდა მომატებით. მაგდალინას, რასაკურველია უფრო არამის გულისათუს, ჩაუარდა გულში ბოტანიკის ჭსწავლის სურვილი ძ არამისაგან დიდის ყურადღებით მოისმენდა ამ საგანზედ ჭსწავლასა: ზოგჯერ რამდენიმე საათი უჯდა გვერდს არამი ძ ასწავლებდა მაგდალინას ყოველის მცენარის სიდუმლოებასა. ბევრჯერ გაივლიდნენ სოლმე ერთად რომლისამე ბალახის მოსაძებნად, რომ აესხნათ ერთად მნიშვნელობა იმისი; სშირად რჩებოდნენ სოლმე ორნი ერთად მარტო ძ ეს უფრო თან ძ თან ასწავლებდა ერთმანერთს.

ერთსელ როგორღაც მოსდა, საღამოსანზედ ლეისტერი თავისის ქალებით ძ არამი დასეირნობდნენ ერთად. ისინი მიდიოდნენ იმ მინდორზედ, რომელიცა მიდიოდა არამის სახლისკენ. გზაზედ შესუდათ ბებერი დედაკაცი, თავისის ხატარა ქალით, რომელნიცა აგროვებდნენ ჩინჩხვრებსა, რა შეკრიბეს, ბებერმა დიდის ხარკით ჰკიდა ხაწყწა ქალს ძ თანა ტუქსავდა ცუდის სიტყვებით. ლეისტერმა იცნო ეს დედაკაცი ვისც იყო, როგორიც ღარიბი ძ არ შეიძლებოდა არა ეჩუქებინა რა ამ შემთხვევაში. ამისი თავს გარდასავალი შორს მოვა რომ გაიმბო, ეტყოდა ლეისტე-

რი არამს, რამდენიმე გაჭკვიანი შვილი დაუმარხავს ღ რამდენიმე გაუბედურებულან თავიანთის ცუდის ქცევით. შვილასწავლებელში ეს ბებერი იმათი დედა ახეთს ხიღარიბეშია.

—ოჰ! წარმოიდგინეთ არამმა, როდის მოხუცება ერთობა ჭუჭყიანზედ? რამდენი კეთილშობილურის, მაღალის გრძნობის მექონე კაცი, გაუბედურებული ხიღარიბისგან, წამსდარა, გარეგნილა ღ გაუბედავს დანაშაულიცა. ცუდია ჭუჭყნიერობაზედ ეოფნა! რა გსედავ გარემოს კაცობრიობას, გული მემსკვნესლება! რა ძნელი არის, რომ ამ წამსდარს სალხს, გერას გზით გერავინ გერ მოაქცევს. რამდენიც მდიდრული ცხოვრება შემოვა სალხში, იმდენი შეკვირვებაც მომატებული იქნება. სად გიხოვნიათ თანასწორობას? ეს თანასწორობა მხოლოდ არსებობს გულურს სალხში, სადაც განათლება არ მოიხოვება. თუთან განათლებაკი ბირველი თანასწორობის ბიჯია: დაიხ, ადრე სხუა რიგათ გეიქრობდი ღ ახლაკი ჭუჭყიანს უეურებ უიმედოთ; ბიგუდილი ბირველი წამალია.

—ოჰ, არა, ხთქუა მაგდალინამ გულმსურვალედ;—რათ ართმევთ კაცსა ბირველს იმის ხიცოცხლის მხიამოვნებელს: ამაზედ მეტი რა უნდა იეოს ხიამოვნება კაცისათუს, რომ სხუა შენის მიზეზით ბედნიერი იეოს.

არამმა შესედა მაგდალინას ღიმილით. ამ შესედულობით სრულებით დაეკარგა გული.

—მე არ გამბობ,—განაგრძელა არამმა, სხუს გაბედნიერებაზედ, მე გამბობ მხოლოდ იმ კაცზედ, რომელსაც არაფერი არა შეუძლიან რა კაცობრიობაზედ. რა ხაჭირო არის ნიჭი, როდესაც სარგებლობის მოცემას უეურო მო-

მატებული სალხინო ბედნიერება შეუძლიან, ვიდრე გენიას, მაგრამ საკმაო, თავი დავანებოთ კატაბრიობის ამაოებაზედ დაბარაკსა; სჯობს მიუბრუნდეთ იმეცე ბუნებასა; იმაში ვიპოვნით ბედს სიმედოს, ბედს ნუგეშსა.

თვალებმა არამს გაუელვეს და მსურვალედ მიეცა თავისს საყვარელს ბოტანიკის წყვალს. ის დაბარაკობდა ახლა გარსკვლავებზედ, ისე მიმზიდველის სიტყვებით, რომ მსმენელნი მოდიოდნენ აღტაცებაში, უმეტესად მაგდალინა.

არცა სიწაბუკეს, არცა მშვენიერებას, არცა სიმდიდრეს, ერთის სიტყვით არასფერს არ შეუძლიან მიიზიდოს ქალის გული ისე, როგორც მშვენმეტყველებას. მაგნიტური ენის ძალა, ყოველს თილისმაზედ ძლიერია და ამ მაგნიტური ენის ძალის დირსებით შემკობილი იყო ევგენი არამი.

VIII

დეისტერს დიდათ იამებოდა, რა სდაუდა თავის მეგობრის და ქალის ერთმანერთის სიყვარულსა. ეს კაშირი უშვენდა სასლკარობის სიყვარულს მისცემდა არამს, გაბედნიერებდა იმის ქალს და თვითან დეისტერიც ბედნიერი იქნებოდა ამ გვარის შვილის მოპოებით. ამაზედ უკეთესს საქმოს გერ უშოვნიდა მაგდალინას, რადგანც იმას უკეთ ესმოდა ცოდშვლიანობა და თვითან მაგდალინაც სწორეთ ზოგი ერთებში იმისს სასიათებისა იყო, როგორც ჩვენის მოსიყვარულე, ერთის სიტყვით დეისტერს დიდათ სურდა მომხდარიყო ამ ორის ბიერის ცოლქმრობითის შეერთებით.

რა ამ ფიქრებში იყო გართული მოხუცი კ დადიოდა თავის ბაღში, უცებ შესძახა ვალტერი, რომელმაც რა დაინახა, ფიცხლავე ბიჭი მოარიდა.

—ვალტერ! უთხრა ბიძამ, რა მოგწყვა.—მითხარ ერთი ღუთის გულისათჳს, რახა ნიშნავს რომ აგრე მერიდები, იქნება მაგაზედ მიზეზი გაქუს რამე?

—ოჰ, არა ბატონო, უპასუხა ვალტერმა არეულის ხმით, მე შეგნიშნე,რომ რაღაზედაც ფიქრობდი, ფიქრები არ შეგიშალე.

—ჰმ! შენ მე ფიქრებს არ შემიშლიდი. მე შენგან დაფარული არა მაქუსრა, რასაც ვფიქრობდი, გაიგე კიდეც და მითხა შენი აზრიც შეგიტყო.

უმწყლმა კაცმა კალი მოუშვირა ბიძას, და ლეიხტერმა შემდგომს უთხრა:

—მე ძრიელ მიხარიხ ვალტერ, რომ დარწმუნდი ჩუჩნის ჩანებულის მეზობლის კეთილშობილებაზედ. აგრეთვე იმასაც ძრიელ შემოუვარდა შენზედ გული, დაქებს შენს საზოგადოებასა კ ღაჳრაგში ეოველთჳს შენზედ დიდს ქებას ამბობს.

ვალტერმა თავი დაუკრა, მაგრამ სახითგან ის დიდების მოუჳარება გამოამეტეველებდა, რომელიც უმწყლს კაცებს თჳსებათა აქუსთ.

—სწორეთ უნდა გითხრა,—დაიწყო ვალტერმა,—რომ ჳირველს ბედნიერებად გრაცს ჩემს თავს, ეგეთი არაშის ცნობისათჳს; უმეტესად ამ უკანასკნელ წელიწადებში, დაუმატა იმან ამოსკრით,—რახაკვრველია შენიშნავდი, მაგდალინას როგორ უყუარს ის კ ან იმას მაგდალინა. შენი-

შნე თუ არა?

—დიახ, შეკნიშნე, უპასუხა კვლტერმა და ხიბრი შეაქცია.

—შენც რასაკვირველია ისე გესიამოვნება, როგორც მე. აი, ხედი, რომ მაგდალინას ისე გული მისწყვეს, იმ ჩინებულს მსწავლულს კაცზედ. ნაშინავს, უკვლა კარგათ მოდის, ხიბრველადგი სწორე უნდა ვსთქუა, დიდად მეშინოდა, ვაჲ თუ ბოლო ცუდად მოვიდეს მეთქი. ეს ხომ ახე, ახლა შენთანაც უნდა ვითქრო ჩემო კვლტერ. მგონია კლეოპატრა მოითხოვდეს შენგან ბედნიერებას.

—თქუენ მეტი კეთილი ბძანდებით, უპასუხა კვლტერმა. მაგრამ უნდაკი მოგახსენო, ეგ თქუენი რჩევა ჯკუაში მოსახვლელი არ არის.

—შენი სიტყვები მე ძრიელ მაკვირვებს, შენიშნა ლეისტერმა. მე არაოდეს არ მოვითქრებდი, ვგრე დაიმტკიცებდი ჩემს კლეოპატრას, შენ თავის-უფალი კაცი სარ, გისაცა გსურს იმას შეირთავ, მაგრამ ესკი უნდა გითხრა, ღმერთმა ინებოს კლეოპატრასავით ქალი შეირთო ცოლათა.

—ქუწყანა დიდია და მეც თავის-უფალი გახლავართ. განიმეორა კვლტერმა. მაგრამ სიდგან ვისავ ქუწყანას თუ შინა გზიავარ?

—კვლტერ, უთხრა ლეისტერმა, შენ მე მაგას დამუქარებით მეუბნები. ნუთუ ღირსი ვარ მაგისთანის სიტყვებით მოხსენებისა.

კვლტერ დაჩუმდა.

—დიდი ხანია შეკნიშნე, რომ შენ როგორღაც გამოიცვალე. დაუმატა ლეისტერმა,—მე ეს დიდად სამწუხარო

თა მაქუს. როგორც ადრე, ჩემთან ბირდაბირ მოლაპარაკე იყავი, ახლა ისე ადარა სარ,თუთქმის ახლა ისეც ადარ გიუუარგარ. რა არის მიზეზი, არ გიცი. რამდენსაც სანში შევდივართ, ჩემო საყუარელო, იმდენი უფრო ერთმანერთს უნდა დაუახლოვდეთ. როდისაც ბატარა იყავი, ალერსით გინახავდი კარგათ იცი. ის საყუარული ახლა უფრო საჭიროა. თუ რომ გულში მწუხარება გაქუს რამე, მითხარი ვალტერ: შენ აქ მხოლოდ შენს მეგობართანა სარ, რომელსაც თავის თავზედ მეტად უყვარხარ!

ვალტერს გული დაეწო ამ სიტყვებზედ,მიეარდა ბიძას, ბალებზედ აკოცა ლ მიუგო:

—მართალია, თქუენსა ყოფილხართ ჩემი მამაც, ჩემი აღმზრდელიც, ჩემი დამრიგებელიც ლ მეც მადლობელხა ვარ. თუ რომ ჩემში ამ უკანასკნელს დროში ცვლილება ნახეთ რამე, თქუენ არა ბძანდებით დამნაშავე. რადგანც თქუენ მოითხოვთ ჩემგან ზირ ლ ზირ მოხსენებას, მაშ მე თქუენ გეტყვით. მე ჯერ უმაწყლი კაცი გახლავარ, ბევრი სურვილი მაქუს, მომბეზრდა სულ ახე. ერთს ადგეს ყოფნა, ძრიელ მწუერიან ქუენებიან ნახვა. აი, ჩემის გამოცვლის მიზეზი. აი რისთუსაც გარ ხოლმე სმირად ჩაფიქრებული. ახლა სად მოგახსენეთ ყოველიფერი, ახლა ამის გადწუეტა თქუენი საქმეა.

—მეც აგრე გეფიქრობდი, მიუგო ლეისტერმა, მე ეგ შევნიშნე შენის სიტყვებითგან უკანასკნელს დროს. მაგ ჭაზრში გერ შემიძლიან გაგამტუნო; წინააღმდეგი გერ გაგისდები, წადი ვალტერ თუ რომა გსურს.

ლეისტერს შუბლი გაესხნა, ლოყებმა ელვარება დაუწყეს

ლ ვალტერი იდგა, მადლობით თავს უკრავდა.

—შენ რათა თქვრობდი, რომ მე თანახმა არ შევიქნებოდი, ვალტერ? შენიშნა ლეისტერმა; ეგ იმას ნიშნავს, შენ ჩემ სიყვარულზედ დარწმუნებული არა ყოფილხარ. ნუ თუ შენა თქვრობდი, უარს გეტყოდი. ეგ სურვილი მეცა მქონდა შენს წლოვანებაში. შენ მაგითი ძრიელ მაწუხინე. ეგ რომ ჩემთჳს აქამდინ გეთქო ტანჯვდგან დაგისხნიდი, რა რომ ვთქვრობდი შენს აგრე უცებ სახიათებაის გამოცვლაზედ. მაგრამ, საქმაო! აგერ არამი ლ მაგდალინა მოდიან, წავიდეთ ლ მივეგებნეთ. სჯულ გადავწყვიტოთ, რა დღესაც მოგიხდება წასვლა.

—მომიტევეთ, ბიძა ჩემო, მიუგო ვალტერმა, უცებ რა შედგა და გაყვითლდა, ჯერ კიდევ არ მოვსულვარ ჩემს გონებაზედ; ძრიელ მსურს მარტო ყოფნა ლ ამისათჳს მე არ შემიძლიან მაგათ მივეგებო.

—ვალტერ! უთხრა ლეისტერმა, შედგა ლ თვალი თვალს უყრიდა თავის ძმის წულს,—მძიმე აზრმა გამიელვა უცებ თავში! ინებოს ღმერთმა, რომ ამ აზრში შემცდარი ვიყო. ხომ არ გიყვარს მაგდალინა?

ვალტერი მრთელის სხეულით შეთრთოლდა, ტრემლები გადმოსცვივდა ლეისტერს თვალებითგან ლ ველი მოავლო ვალტერს ლ ამღვრეული უთხრა:

—ღმერთმა მოგცეს მოთმინება, შვილო! მე მაგას ხრულებით ვერ გამოვისხვდი გონებაში.

ვალტერმა შეაქცია ხირი ლ წავიდა სხუა გზისაკენ.

IX

რა მოშორდა თავისს ბიძას, ვალტერი გაემართა თავის

ხაუბარლის ხამყოფის მდინარისკენ, ხიერმითგანკე ეს ალაგი დიდად უყუბარდა; ეს ალაგი იყო მოწამე ბეგრის იმის მწუხარებისა, ხიხარულისა და ეს ალაგი ახლა უფრო შეუბარდა, რა რომ ჰქ განმარტოებით უფრო თავის-უფლათ ფიქრობდა, თავის-უფლად ოხრავდა.

დიდი ხანი იყო, რაც უყუბარდა მაგდალინა კალტერს ქ როდესაც გამოუჩნდა რაიმი, მშინკა შეუკიდა გულში იჭუნეულება. ბირველად, როგორც შენიშნა მკითხველმა, კალტერს არამზედ შეუკიდა შური; მაგრამ როდესაც დახლოვებით გაიცნო, არ შეიძლებოდა არ დაეფასებინა იმისი ღირსება, მშასადამე არ შეიძლებოდა ამ ხიშურეს თავისი ძალა არ დაეკარგა. დღე ქ დღე უფრო ქ უფრო იტანჯებოდა ხიუბარულით, ფიქრობდა რამ წამალი დაედგა თავის თავისათჳს, ბოლოს მეტი გზა არ იყო, უნდა განშორებოდა როგორმე ამ თავიხს ხოფელს ქ წახულიყო შორს ხადმე, ეკება ალარ ენახა არც ერთი და ალარც მეორე. ხოფლის გრახდელის გარეშოება ხრულებით შეხძულდა, მხოლოდ ერთი იმედიღა აცოცხლებდა და ეს იმედი ის იმედი იყო, რომ თავის ტანჯვით ალაგებს მაინც ალარა ნახვიდა. იმას უხაროდა გულში, რომ ალარ გაეგონებ მაგდალინას ხმახა, არ დაეინახვა. როგორის გრძნობით იმისი თვალები ხხუას უნქრიანო ქ ალარ გაეგონებ ჩეძის რაიმეის ხიარულის ფუხის ხმახა. მე განვშორდებიამ ცხოვრებას, ჩემის მტანჯველის ქ მოშორებისას ქ ნუ თუ ეს განშორება არ დამაენებს მაგდალინასა.

ამ ფიქრში რა მიახლოვდა მდინარეხა, უნდა შეეფეთა

კაბრალს. ის იდგა მდინარის პირზედ და ესროდა ბადეს თევზის დასაჭერათ.

—ჭო! ბატონო ვალტერ! დაიეგირა კაბრალმა. ეი რას ნიშნავს ქუჩწუნების ნახვა. სად სედავ როგორა ვმუშაობ? განა რომ კარგი სქმე გამომირჩევია. ამ საქმეში დიდს კმაყოფილებასა ვპოულობ. ძალიანი სვდება დღეს. ბევრი დავიჭირე. რამდენი გავგზავნე შინ! დიდი სანია ასე ბევრი არ დამიჭერია. მხოლოდ ერთსელკი მახსოვს, იმდენი გველქნური, კალმახი დავიჭირე, რომ ძლივს მივიტანე ზურგით ჩემის სუფარელის ქალის მინსონამდინ. ოჰ, რა დედაკაცი იყო. რა შავი თვალები ჰქონდა, სხვა ტანი! ერთის სიტყვით მეორმოცეს პოლკშიაცკი გამოდგებოდა. რა მიამეგა სოლმე, რომ მოგიგონებ. სიყუარული უნდა გითხრა კარგი რამ ვრის. მაგრამ შენ უჩემოთაც იცი, რა საჭირო ჩემი თქმა.

—შენ თავს ნუ იგიწუებ ბონტიგ, შენიშნა ვალტერმა და მეტის წუროძით ლოუები გაუწითლდა.

—მაპატიეთ, მაძიეცეთ ბატონო. უზრდელი სალდათი გახლავარ... დიდი სანია აღარ მინახავს ქუჩწუანა, რასაც გეთქრობ იმას ვამბობ.

—რათა გგონია, რომ მიეკარდეს ვინმე?

—კი არა მგონია, ბატონო ვალტერ; მეზობლები იმასიან და იმათგან შეიტეე მეცა.

—ჰმ! მეზობლები ძრიელ სულელები და შემცდარნი ყოფილან.

—მაშ მაპატიეთ ბატონო. არა, რაღაც ჭორები შეიტეე, თორემ არ მოსხენებდით და ან რა ჩემი საქმეა

მოსსენება. რასაც ვფიქრობ, იმას ვლაპარაკობ, მაგრამ სწორეთკი უნდა მოგასსენოთ, რომ მაგდალინას არაშეზედ უკეთესი ქმარი შეჰფერის.

ვალტერმა ხასუსი არა მისცარა; მხოლოდ კაპრალმა, რომლის გულშიაც გაზდილი იყო ვალტერი ლ მრავალჯერ აკვანი დაურწივა, განაგრძელა.

—სწორეთ უნდა მოგასსენოთ, რომ მე აგრე რიგათ არ მიუკარს ის გიდაცა მსწავლულია. ერთი რადაც უცნაური სახიათები სჭირს; მე იმისი სულ არა გამეგებარა. მადლობა ღმერთს, ჭუჭყენები მინასავს! მე მგონია ის ისეთი კრავი არ არის, როგორც გარედგანა სჩანს, არა, იმას რადაცა შავი რამ უნდა ედოს გულში. რამდენჯერ მინასავს, როდესაც განმარტოებულს ალაგს, ტყეში სადმე შევხვედრივარ, სან შედგება ხოლმე, სან შესტება, სან შეიჭმუხვნება ლ სან ტუჩებს იკვნეტს. ერთი რადაც საქმე უნდა იყოს აქა. მე მგონია, იმ დროს იმის თავში კეთილი არა უნდა იყოსრა. უნდა გაგიტყდე ლ გითხრა; ძრიელ მეწუენება, რომ მართლა ის მშუჭნიერი ქალი იმას მისცენ. ღმერთმა ნუ ქნას! მაგრამ, მომიტევე, მე თქუნს გაწუსებთ ბატონო ვალტერ. რა ქნა! ეხლა ერთი შემოხვევა.

—ტუვილათ ხარ აგრე ადვილათ, ბონტიგ, როდესაც რომ არ იცნობ კაცსა. საფუძველი ხომ არა გაქუსრა, რომ აგრე თქრობ.

—იქნება, მე მართალი არ ვიყო ბატონო; მაგრამ, მე აგრე მგონია. აი რას გეტყვი: მე ისეკე ჩემს აზრზედ დავრჩები. მე აგრე შეჩვენა და მგონია, სულ აგრეც შეჩვენებოდეს. მაშ ეს რას ნიშნავდა, რომ ერთი გაღა-

ცა მოასტყდა მგზავრი, რომელმაცა ბატარა ქალბატონები დაშინა კი, რომელსაცა დამბაჩები ეწყო აქეთ-იქით, კითხულობდა კი იმასა და მცნობი გარო, იმ განთქმულის მწყვლელისა. მართალი დამე რისათჳს გაატარა იმ მატარებლამ იმასთან? მგონია ერთის მხრის ფრინველები არიან ორნივე! მგონია ასე უნდა იყვეს!

—იქნება რა მიზეზი იყო, რომ მრთელი დამე ერთად იყვნენ. იქნება დაულამდა კი ხასოვა იმ დამეს ბინა მიეცა შესახვედად! თანახმა არა ხარ ამაზედ?

—არა! მე ბევრი ქუჩერები მინახავს ბატონო. უმჯობესი კაცები უველასთვერს ავრე მალე დაიჭერებენ ხოლმე.

—აი ბონტიგ, ასლა იმისთანა შემთხვევა მეძლევა, რომ შეჭუჭყლად ბევრში გამოვიცდები. რამდენისამე დღის შემდეგ სოფელს გრახდელს გუტევებ, იმ აზრით, რომ ვნახო უცხო ქუჩერები, შევიძინო გამოცდილება, საბრძნე.

—ოჭ!როგორ! უვირობა განკურვებული კაცია. ქუჩერები! როგორ? რობის? ხეორეთ მიდიხართ? ვინ მოგდევთ თანა?

—მე მარტო მივდივარ. მე ამხანაგი არავინა მყავს. აი თუ წამომყვები ძრიელ დაგიმადლებ, უთხრა ვალტერმა ხუმბრობით, მაგრამ კაცრალმაკი ნამდვილათ მიიღო.

—ძრიელ კეთილი ბძანდებით ბატონო, უპასუხა კაცრალმა, რასაკვრველია ძნელია მოუშორდეგეშე ქოხსა, ამ მდინარესა, სადაცა ბევრი კალმახია კი ბიტერ დილტრის, რომელსაცა, უნდაკი სულს ქუჩერა თქუას კაცმა, წელს იმისთანა კარგი ბიკა არა აქუს, როგორიცა ჭქონდა წარსულ წელიწადებში, მაგრამ რა გაეწყობა, უნდა დავთანხმდე თქ-

ჭუჭნის ბძანებაზედ. სხუა რომ უოფილიუო არ წაეყვანოდი, მაგრამ შენ ხიეშაწყლით გიცნობ, მუსლზედ გამიზდიხარ, ძაძობა გამიწევია შენთუს. ეს სულ სხუა საქმეა ლ, მართლა მიდიხართ, მეც დიდის კმაუოფილებით გამოგეცებით თანა, გზაზედ გამოგაყოლებით; ტანიხამოსს გაგიწმენდთ. მე გამოცდილი კაცი ვარ, ბევრი ქუჭნენები მინახავს, ლ რჩევის მოცემაც შემიძლიან, თუ გაგიგრდა სადმე საქმე რამ.

დიდად იამა კალტერს, ახეთი ერთგული თანხმობა გაეხარდინა. თუმცა კალტერმა განგებ ხუმრობით უთხრა კაეხარულს, მაგრამ ამ გაარ ეახუჩმა გაალუძა კალტერის გულში ხურვილი, რომ თან წაეყვანა ლ უთხრა, რომ მეორეს დღეს მიხულიუო ლეისტერის სახლში უკანასკნელად მოსალაპარაკებლად ლ ამ საქმის გადასაწეეტად. ამახთანავე დაუმატა ბონტიგმა, რომ ვამგორს რამდენსაც მიხცემდა კალტერი, იმ თანხმა იქნებოდა, რადგანც ლეისტერის ვატიოხნებაზედ დარწმუნებული მეო.

X

უოველთუს მაგდალინა და არამი დახეირნობდნენ განმარტოებით ერთად მინდვრებზედ. იმათ კიდეც გამოუცხადეს ერთმანერთი ხიეუარული ლ ამიხათუს ხრული უფლება ჰქონდა ერთხაც და მეორეხაც არა თუ შენდვით გამოეთქუა თავისი გრძნობა, არამედ ხიტეეიერებითაც.

—უეურე, რა მოწმენდილია, რა წმიდაა, რა მშუნიერია ბუნების ხახედაობა,—ეუბნებოდა არამი მაგდალინას, რომელხაც გაეცარა არამიხათუს მკლავში კელი ლ მიხდევდა. ამ ორის თვის წინეთ, როდესაც მარტო დაგდიოდა

ჰოლმე, სრული ეს გარემოება შეჩვენებოდა, თითქოს ნიჭიით დაბურვილიაო. ასლა, ნისლიც შელრუბლული დღეები გაწყრეს ჩემთ თვალთწინ; თითქოს წინათვე ვხედავ წათელს დღეებს, მხიარულს, როგორც ასლა ამ ბუნების გარემოებას ჰგ. ხაყუარელო მაგდალინა, ხულ შენა სარ ამისი მიზეზი, შენა სარ მიზეზი ამ ახალის გრძნობისა, ხურვილისა, იმედისა, რომელსაც ჭამოძოდენ არა ვხედნობდი.

ჩუნ ან შეითხველთ ალარ გადავხტეთ, რაც უპასუხა მაგდალინამ, რასაც გრძნობდა ამ სიტყვებით, რომელნიც შეადგენდენ იმისს სიყუარულის ბედნიერებასა. აგრეთვე არ გასვავრცელებთ არამის სრულს ხაუბარსა, რომელიც ხაღმე იყო მაღალის გრძნობით, მაღალის ზოგიით, მხოლოდ ამას ვიტყვით, რომ ერთიცა და მეორეც ამ წუთში ნეტარებითის ნეგტარსა ხვამდენ.

—მხოლოდ ერთი შემთხვევა, ეუბნებოდა არამი, ზოგჯერ რაღასაც ჩრდილს წარმოუვლენს ხოლმე ჩემს ასლანდელს ბედნიერებასა; ჩემი, მაგდალინა, უეჭუმლია მისუდება, რაზედაც განბობ მე ამასა. მე ძრიელ ხამძიმოთ მაქუს, რომ მაბედნიერებ ჰგ ამის მიზეზით უბედურება ხსუა ჰგ ეს ხსუა არის.—გალტერი, შენ რასაკურველია შენაშნავდი, როგორ შეიქმნა ამ უკანასკნელს დროს თქრიანი, ხევდიანი; რასაკურველია მისუდებოდი, რაც არის ამიხი მიზეზი?

—დიახ, ეგრეა, მიუგო მაგდალინამ, ძრიელ ხამწუხაროდ და ხამძიმოთ მაქუს, რასაც შენ მე ასლა მეუბნები. უნდა ხწორეთ გითხრა, ვით ჰგ ვით, როგორც ჩემს ეჭ-

თგულს სიუჭარულს, რომ მე თჯთან შეგნიშნე კაც; ის ჯერ უმაწჯლია და ბევრი მაგ გვარი უგუნურა ფიქრები აღელვებენ იმას. უმაწჯლი კაცები როგორც მალე შეპრიალდებიან, ისე მალეც დაცხრებიან. თავის დღეში იმათს სიუჭარულს სანგრძლივ ბოლო არა აქუს.

—ეგ არ შეიძლება გსქთუჭთ, სიუჭარულო მაგდალინა, სიუჭარულს მომატებული სჯა ძრიელა სძულს. ამ გრძნობაში დიდი წინააღმდეგობაა. სწორად მოსუდება ხოლმე, როდესაც ერთი პირი სდავს, მეორეს არ უუჭარს, ის პირველი ცდილობს, ამ აპრიალებულის სიუჭარულის ჩაქრობასა, მაგრამ სრუბედურად უეცრო კ უეცრო პრიალდება; კ სწორედ ესეც პრის ხოლმე, თჯთ აღელვებული უმაწჯლური სურვილი, როდესაც შეიქნება კმაყოფილი, დაცხრება, გარდაიქცევა მშჯდობიან გრძნობად კ სიუჭარული მაშინ არსებობს იმაში მშჯდობიანი კ ამახთანავე შეურეგელი. ახე შემინიშნავს, ჩემო მაგდალინა ბევრზედ. შეკი, არა გიცირა სიუჭარულზე კ დაგიწუოს ადგილად! როგორი გწუსვარ გალტერისათჯს!

—ახ, ეგეთი! ნეტა შენ არ გადახვედე ხოლმე სხუბზედ. განა ყველანი ერთგვარად გრძნობენ. შეურაცხქმნილნი თავის მოუჭარებას, განშორებით, ძალიან მალე განკურნამენ. შენ არ იცი იქნება, როგორ ადგილად დაიწუება ყველაფერი.

—მალე დაიწუებსო! ხთქუ არაშმა, რა უცებ შედგა; როგორ მალე დაიწუებსო! ეგ დიდი ჯაშარიტებაა, ჩვენ ყველაფერს ადგილად ვიწუებთ, დიახ! თჯთან ბუნება გვეჭადაგებს დაწუებასა. კ შენ.... შენ.... მომენი კელი მა-

ბდალინა, ოჴ, მეც, თჳთან ვიჳიწყებ!

არამი მოჳიდა რაღაც სოფლის გონებაზედ; იმას სხჳა ზედიზედ ეცვლებოდა; თვალებიდგან გამომეტყველებდნენ რაღაც რამ გულური, მაგრამ ლაპარაკობდა ისე დაბლა, რომ ძლივს ისმოდა, ჲ თითქოს მაგდალინას არ ელაპარაკებოდა, თავისთჳს ლაპარაკობსო, თავისი თავი მარტო ჴგონიაო. როდესაც გონებაზედ მოჳიდა, მოაგონდა, რომ მარტო არ იყო, მაგდალინა უყურებდა განკვირვებით. უცებ თვალების ჲ სახის მეტყველება დაუშშჳდნენ. იმან აკოცა მაგდალინას კელებზედ ჲ განაგრძელა შჳდობის, დაბლის ხმით:

—მომიტევე, საყუარელო მაგდალინა. ეს განაოცარი ჩუწულება სან ჲ სან გამიასხდება სოლმე. იჳ შეგჳჩვიე მარტო ყოფნასა, იჳ შეგჳჩვიე ფიქრში მაღლა ჩემთჳს ლაპარაკს, რომ ახლა ხშირად მაჳიწყდება სოლმე ჲ მოგჴედი მაღლა წარმოთქმას იმ ფიქრისას, რომელიცა თავში გამიელავს. ეს უგელაფერი ჩუწულებაა, მაგრამ განმარტოებულს კაცს, ეს სახიათები ხჴირს. ჩუწნის სოფლის სახიათებით ანდაზათა გვრთ დადებულნი. თუ ჩემი საყუარული გაჭუს მაგდალინა, როდესაც კიდეგ შენიშნო ჩემი ეს გულური ჩუწულება, დამცინე სოლმე ჲ იმედი მაჭუს გადამაჳიწყდეს. ახ, მოითმინე! შენს ფეხებს ქვეშ, ერთი იშჳათი ბალახია. მაიცა, მე მოგეგლეჯ მაგას; დავსხდეთ აქ სკამზედ ჲ მოგიდაპარაკოთ ერთად ამ ბალახზედ. თუმცა შესედულობით, ტურფაა, მაგრამ ამაში საწამლავია.

დიდ სანს იხსდნენ ისინი ჲ დიდ სანს ლაპარაკობდნენ. ეს სკამეიკა იყო მაგდალინასათჳს საყუარელი დასახეჳნებლად ადგილი ჲ უკანასკნელს დროებში (როგორც

ჭკითხველი ნახავს შემდგომს) ხშირად მოდიოდა იმ ალაგს მაგდალინა, როდესაც არამი წავიდა ხოეელით გრახდელიდგან დროებით სხუაგან, აქა ფიქრობდა, ოხრავდა ჴ იგონებდა თავისს სიყუარულის საგანსა.

არამმა გაიცილა მაგდალინა, ბაღის კარებამდინ ჴ თუთან წავიდა შინათგენ. რა მიახლოვდა თავისს ხახლს, გზაზედ შეხუდა ვალტერი. გული შეემხუთვა არამს, როდესაც დაინახა ვალტერი შეწუხებულის სახით, თითქოს ნახვარ მკუდარი. ძრიელ შეეცოდა არამს ჴ ჩუმათ მივიდა ვალტერთან.

—სადამო კარგათ მოეთიხა, უთხრა არამმა ალერსით, თუ გზა ერთი გვჭუს, წავიდეთ ერთად.

—არა, მე სხუა გზისაგენ მოვდივარ, უპასუხა ცივად ვალტერმა, ძრიელ ვწუხვარ, რომ არ შემიძლიან თქუენგენ წამოსვლა.

—მაშ მე შინ არ წავალ, თუ ნებას მომცემ, ცოტა გზას გამოგაცილებ.

ვალტერმა დაუკრა თავი ჴ წავიდნენ ერთათ, ორივე ჩუმათ მიდიოდნენ; ვალტერს არა ხურდა დაბარაკი, არც ექებდა შემთხუევას, რომ დაერღვია როგორმე ხიჩუმე.

—რა კარგი ალაგია ეს ალაგი,—თქუა ბოლოს, ერთი უმეტეს რა შესახედაობა აქუს ამ გარემოებახ. საკვირველი ხურათია! ჭემარიტად, ბედნიერები ვართ, ახე განმარტოებით რომ ვხეხოვრობთ. ჩუნენი ხიცოცხლეც ახე მხიარულად მომდინარეობახ, რა მხიარულებითაც ბუნება. რამდენიც ხალხს მოშორებულები ვართ, იმდენი უკეთესია.

—მე სრულებით წინააღმდეგი აზრი მაქუს მაგაზედ ჴ

მე მინდა კიდევ დავამტკიცო.

—როგორ? განა უნდა დაგვიტეო ჩუნჩნ?

—დიახ! მე მივდივარ რამდენიმე დღის შემდგომ.

—იქნება მართლა! ეგ ძალიან მეწუინა!

რომ უთხრა ძალიანი მეწუინაო არამმა, ამ ლექმა შეურაცხყობით იმოქმედა გალტერზედ.

—ჩემს წასვლაზედ მე არავის წუენით არა გსჯიროთ, მიუგო გალტერმა.

—უმაწვილო კაცო,—წარმოსთქუა ცივად არამმა,—ია რისათუს მწუინს ჯ რისათუს მეცოდება. თქუნ ჯერ ადგილი უმაწვილი კაცი ხართ, ქუნყანაში ახლად გაზდისართ ჯ ნუ თუ არ უნდა მებრალებოდე. რამდენი მოამტუუებელი იმედი, რამდენი რა მოგელის წინ; რამდენი ტანჯუა, რამდენი ბრძოლა; თქუნ დოსეს ნუ მიუნდობით. როდესაც ქუნყანას ნახავთ, შეიტყობთ როგორიც ხუსტნი არიან კაცნი.

არავერს არ შეეძლო ახე გალტერის გაცხარება, როგორც ამ დარიგებითმა სიბრძნემ გააცხარეს, ეს სიტყუები დიდ შეურაცხებად მიიღო.

—მოწუალო ბატონო, უთხრა იმან არამს, მაგ გვარი დარიგება, მაგ გვარი გულმტკინეულობით მოსწილეობის მიღება ჩემში იმ კაცისაგან, რომელიც ჩემი ნათესავი არ არის ჯ არცა მეგობარი, ცუდ განზრახუად, დიდ შეურაცხებად მიმაჩნია.

არამმა გაიღიმა ჯ მიუგო:

—მოითმინეთ, უმაწვილო. ახლა წყრომის დრო არ არის. მაგაზედ მაშინ მოვილაპარაკოთ, როდესაც დაბრუნდებით

მგზავრობითგან. მაშინ უფრო გამოცდილი იქნები. გამოცდილება ყოველთვის სწავლაზედ უკეთესია. ამაოდ გცდილობ ამისხსნა ის, რაც თქვენ არ შეგიძლიანთ გაიგოთ, როდისაც საქმით შეიტყობთ, მაშინ მოგილაპარაკებთ.

—ბატონო,—წარმოსთქვა გალტერმა, უფრო უმეტეს არამის დიმილით ადრეულმან, ვიდრე სიტყვებითა; მე ხრულებით არ მესმის, რომლის ხაყურძნეთი მარიგებთ. როგორც მხედავთ, თუ რომ ბიძა ჩემი ბატივსა გცემთ ან იმისათვს მიგიღიათ ჩემზედ უფლება, რომ ავრე მეღალპარაკნეთ, მე ხრულებით მაგით ნებას არ მოგცემ, უმეტესად მაშინ, როდესაც რომ იმის გან ბატივის-ცემის წინააღმდეგი გარ.

ის შედგა ერთს წუთს, ეგონა არამი ბახუსს მისცემდა, მაგრამ იმან ბახუსი არ მისცა ან მშვიდობიანის ხასით წინ მიდიოდა. მაშინ უფრო შეურაცხ-ქმნილი, ჭმუხვლულის გულგრილად მოქცევისათვს, გაცხარდა ან მიუბრუნდა ამ სიტყვებით:

—ჭო, დიახ, თქვენ გაუბნებით, ქუჩაანაში გამხვლელს დრო უნდაო? ჩემის მხრივ ეი რას გეტყვი: იხილოს დმერთმა შენც იმისთანა წმინდა ხინიდისი გქონდეს, როგორიც ახლა მაქვს მე ან როგორიც მექნება, როდესაც დავბრუნდები მაშინ. მხოლოდ მარტო იმათ არ უყვართ განმარტოებით ცხოვრება, ვისაც წმიდა ხინიდისი აქვსთ. ხსვა მიზეზებიც აქვსთ, თვილხოვიის გარდა, რომ ისე კეთილრებათ ქუჩაანაში გახვლა ან ხაზოგადოებას ერიდებიან.

ამ გადაკვრით ლაპარაკმა მეტად გაცხარა ახლა არამი, ის შეიცვალა სახით; ამ უგანმა ლაპარაკმა, ჭხვანდა, რომ

შეურაცხება მიაყენა. რამდენსამე მინუტს ამ აღელვებულს მდგომარეობაში იყო, შემდგომს თუთიყვა შეიმაგრა თავისი თავი, დაჭერა კლდი მსარზედ გალტერს, შეხედა და უთხრა:

—ყმაწვილო! თქუენს სიტყუაში ზრდა უოფილიყო რამე, მაშინ უეჭუელად მოგითხოვდი შენგან ამ ჩემს გაუბატიურებასა, და რადგანც არაფერი ზრდა არ მოიპოვებარა, ამისათუს მიბატივებია. გასწიეთ, თქუენის გზისაკენ!

ამ დროს არამს ისეთი მაღალი გრძნობის შეხედულობა ჭქონდა, ისეთი მშუდობიანი, ისეთი ღრმა ღირსება, რომ გალტერი სრულებით დაიკარგა, ერთს ადგს ღურსმანით დაგრულსავით იდგა და სმა გაგმეტით, თითქოს დამარცხებული, მხოლოდ მაშინ, როდესაც არამმა გასწიგა თავის სახლისაკენ და გალო რამდენიმე ბიჯი, გალტერ თავისის საცხარის ჩუქულებით, გამოუდგა წინ გზაზედ არამს და ამდგრეცით უთხრა:

—მომითმინეთ. თქუენ ახლა იმისთანა შემთხუევა მოგეცით, რომელიც დიდი სანია მსურს, თქუენ თუთიყ დაარღუეთ მშუდობიანობა, რომელიცა ჩუენ შორის იყო, თქუენ გაბედვით დამიწუეთ დამუქარებით ლაპარაკი. მე მსურს, რომ ეგ თქუენი დამუქარება მოიუჭანოთ სისრულეში და ამასთანავე გამოგიცხადებ, რომ სწორეთ ჩემი განზრახვა იყო, მოგეცა თქუენთუს შეურაცხება. ახლა შეგიძლიანთ გადამისადოთ, როგორც იცით და როგორც გსურთ.

ამ ორს რაინდების შორის ბაასის უურებად, მართლად და ღირდა, გალტერს თვალები უბრიალებდნენ, და-

უკბი ეწოდნენ ხიწითლით, ის მოელოდა მსურვალედ ერთს რაღასაც შიფოთხა; ირემაკი, ფერმკრთალი ჩუნულებრივი, მშვდობიანი, იდგა აუჩქარებლად კ გულგრილად.

—როგორაო? უთხრა ირემმა; განზრახუა გქონდა, რომ შეურაცხება მემაყენეთ? ძალიან კარგი! ეგ გეთილმობილური გემოტყვა. მაგრამ რისთუს? მაგითი რა იფიქრეთ მოგეგოთ? რათ გინებებია გემოთხოვებ საბრძოლველად, იმ კაცისა, რომელსაც უკვარს მშვდობიანობა? მაგითი რა გამრჯუნებას ნასვდი? თქუნნ მოგინდომებიათ გუპატიურება უმიზეზოთ იმ კაცისა, რომელსაც თქუნნი ბიძა პატივსა სცემს კ უყუარს. მაგ შეურაცხებით, უნდა სქმისათუს მიეცეს კანა ჩხუბამდინ, ცემამდინ. შეშვენის ეგ მადლს სულს, რომლითაც წელან თქუნნ იკვეხოდით? შეშვენის ეგ სულგრძელებითს წურომახა, ანუ გეთილშობილურს ხიშარეხა.

რა ესა სთქუა, ირემმა ამოიდო დამშახა კიბითგან კ რა დაინახვა გლტერს შორით სე უთხრა:

—უყურეთ,— ხომ სედაგ პატარას თეთრს, რაღასაც ნიშანს იმ ხის შუა გულს კ ძლივს მოხჩანს, გინც იმ პატარა ნიშანს ამ ხიშორეზედ მოახვედრებს ტყვიას, იმახ არ შეეშინდება დუელში გემოთხოვისა.

გლტერ იძულებით მიუბრუნდა სეს. ირემმა გაიხროლა დამშახა კ შიგ შუა გულს მოახვედრა იმ თეთრს ნიშანსა, კ უკანგე კიბეში ჩაიდო დამშახა.

—სიეშაკულში ბევრნი მტრები მეუანდნენ კ მაშინ გიხსნიდე ეს გალოვნება. ჩუნულებად რადგანცა მაქუს, ვოგილთუს ზედ პატარა დამშახა, მაგრამ იშედი მაქუს

არსად დამშორდეს. ღმერთმა ნუ ინებოს, მოძინდეს სადმე. მაგრამ ისევ მიუბრუნდეთ უმთავრეს საგანს. მე გაწუხებთ თქვენ. მე მოგეცი მიზეზი, რომ გადამემტერებით. რისთვის? რაში მდგომარეობს ჩემი დანაშაული?

—განა მიზეზსაც მკითხავთ? უბასუხა გვლტერმა, კბილების კრაჭუნით. განა თქვენ არ დაუშალეთ ჩემს იმედს, რომელიც იყო ჩემთვის ქუჩაზედ ბედნიერი. თქვენ არ მამეცით მიზეზი, რომ ახლა უნდა ვიტანტალო უცხო ქუჩებში, მოწყალების გულით?

—მე გარ მერე მაგისი მიზეზი? ჰკითხა არამმა; ნუ თუ ეგ ბოროტება მე მოგაყენე? ჰო, დიახ, ეგ მე ვიცი. მაგას მე ვსდებ. მე მაგას შენს გულში ვკითხულობ, კ.... ღმერთია მოწყალე გვრძნობს, რაც დაშრიალობა მოგყენე შენს გულს, რომლის მიზეზი მე ვარ. ახლა იყავით მართლმსჯულად, მომიგეთ, მე გარ დამნაშავე? თუ მე გარ, გძულდე, მტრობდე! თუ არა კ, გაამტყუნე შემთხვევა კ, არა მე.

გვლტერი, იდგა სმა გაგმეტით რამდენსამე წამს, შემდგომს უთხრა:

—საკმაოა! ახლა დროა განშორდეთ! ახლა გვრძნობ, რომ ჩემი მტრობა ტოტალი შესუსტდა. ესეც საკმაოა თქვენთვის, მოტყუებასკი გერ გითხოვ...

—მე უთქვენოთც მომიტყუებია, წაართვა ხიტუშ არამმა, იმის შესახედობაში იყო, რაღაც მეგობრული. მე ყოველში დანაშაული მაქვს. მე რატომ არ გიცოდი, რომ თქვენ შეურაცხ ქმნილნი ხართ. მითხარით რაც გსურთ, მდანძლეთ, მე უნდა ვიტანტალო, მხრთდა, მე თუ

თან ამ შემთხვევაში, რაღასაც გასაოცარსა გხედავ! რაგორ! მე შემიყვარა იმან, ვინც თქვენ გიყვართ? გასაკვირია შესაძლებელია!

არამი კიდევ მიეცა იმ გულურს ჩუნდულებითს თქმას, რაგორიცა ნახა მგოსნურმა, მხოლოდ მაღლა ალარა დაბარაკობდა, ჩუმათ რაღასაც ბუტბუტებდა და თავსალუნული დედამიწას დასცქეროდა. ვალტერი დიდ ხანს უყურებდა თავისს გასაოცარს რაიმეს, ბოლოს შეუბრალდა კი გული არ იყო, რომ შეუტკივდა. მაგრამ, ჭკოვებს თუ არა მაგდალინა ბედნიერებას და განცხრომას ამ დათვრულს, საიდუმლოს ნატურაში? სომ არ დაანახებს თავისგნით ამორჩეულს სამყაროს თხოვნაზედ; ამ ფიქრში იყო ვალტერი კი როდესაც არამი გონს მოეგო, მიუშვირა გული ჩამოსართმევლად ვალტერს, რომელმაც უარ ჰყო, მხოლოდ თავი დაუკრა გულგრილად.

—მე უგულოდ კელს არავის ჩამოვართმევ,—უთხრა ვალტერმა; ამ ხანაში ვიყავი ერთმანერთის მტერი კი ახლა ვართ მოყვარენი, ეგ უზრდელობაა ჩემის მხრით, ვიცი, მაგრამ....

—დაესხენი აგრე იყოს, უთხრა არამმა,—მე მესმის. ძალას არ გატან. როდესაც გადაგვიწყებათ, როდესაც დაჭრილობა მოგირჩებათ, მაშინ გაიცნობთ ახლოს იმას, ვისაც ხანაგთ თქვენს მტრათა.

ასე განშორდნენ ერთმანერთს კი დამშვა, რომელიცა ენთო ხოლმე არამის სახლში შუაღამემდინ, იმ ღამეს გათენებამდინ ენთო. ვინ იცის, მოწმად ჭკოვალის თქმისა, თუ შერყეულის მუდრაებით მდგომარეობისა?

XI

ეს იყო ვალტერის წასვლის წინა დღეს. ის დიდს ხანს დასეირნობდა. ესვლმებოდა მშობლიურს ადგილებს, ჰ რომელსაც გაბრუნდა შინ, შესწყდა არამი შინითკენ მიმავალი. ამ მიზეზით აღწერილის შემთხვევის შემდეგ ვალტერმა მხოლოდ ორჯელა ნახა არამი, რომელიცა ისეთივე მოსიყუარულე იყო, როგორც უოველდა ადრე ჰ ვალტერი ეჭქტეოდა გულგრილად, უკანასკნელად შესწყდნენ მოულოდნელად, არამი დაეცქერდა ვალტერს, შემდგომს კელი გაუშორა ჰ უთხრა:

—მშვდობით, ბატონო. მე შეგიტყე, რომ დროებით მიდისართ. ღმერთმა აკურთხოს თქუენი მგზავრობა.შემდგომს დაუმატა მდაბალის ხმით: ასლა მაინც, განშორების დროს ჩამომართვი კელი.

რა ესა სთქუა, გაუშორა კელი, რომელიცა იყო მარცხენა.

—მარჯუენა კელი მიეცი, უთხრა ღიმილით მოხუცმა დეისტერმა. მარჯუენა კელი ბედნიერი კელია.

—არა მგონია, ცივად მიუგო არამმა.

ვალტერი ითაკილებდა ამასაც, რომ არა სცოდნოდა არამის ხასიათი. იმას თავისს სიცოცხლეში მარჯუენა კელი არავისთუს მიეცა, თუთქმის მაგდალინასათუსაც. ვალტერმა ცივად ჩამოართო კელი, რომელსაც დეისტერმა დაუმატა.

—უთუოთ, ძვლებურს ჩუენულებით, გგონიათ, რომ მარცხენა კელი მარჯუენაზედ ბედნიერი იყოს.

—დიახ, მიუგო არჯიმა. მშვდობით.

ის წავიდა. მაგდალინამ გახსოვდა ერთხ ხეივნისაკენ ლ ვალტერმა წაუწერხულა რა რაღაც ბიძასა, გაჭეშა უკან მაგდალინას,

დიდად გამოიცვალა უკანასკნელს დროში ვალტერი. რამდენისამე კვირაში, დავაკვირდა, თითქოს, მოსუცებაში შედიხო. მწუხარება დიდად ცვლის ლ ახერებს კაცსა. ეს ძველი ჭეშმარიტებაა. ვალტერს არ შეეძლო მაგდალინას ხიეშვრული ახე მალე გადაეგდო გულითგან, მაგრამ ცდილობდა ყოველის ღონის-ძიებით დაეგიწყებინა.

ის მოქწიგა მაგდალინას, რომელსაცა რა დაინახა ვალტერი, გული შეუშფოთდა. ძრიელ შეშინდა ხიეშვრული არა გამოამცხადოხრაო ლ ამისათჳს თჳთანვე დაიწყო ლაშარაკი. ყოველთჳს ამ შემთხვევაში დედაკაცები დაიწყობენ სოლმე.

—ჩინებული სადილოა, უთხრა მაგდალინამ, ლ როგორც ეტყობა სჭალ კარგი დღე დადგება შენის მოგზაურობისათჳს.

ვალტერ მაშინვეგდა ჩუმათ ლ გული მეტის-მეტად უცემდა.

—მაგდალინა, სხეშვრელო მაგდალინა, მომეცი გული. ნუ გეშინიან. მე ვიცი რასაცა ფიქრობ, ლ არცა სცდები. მე მიეშვრდი ლ ახლაც მიეშვრხარ! მაგრამ მე ძრიელ კარგათ ვიცი, რომ ეს ხიეშვრული უიმედოა, უიმედოა; ლ უკეთუ გულსა გთხოვ, შეგიძლიანთ მომცეთ გაბედვით.

მაგდალინამ, შეწუხებულმან ამ ხიტყვებით მისცა გული ვალტერს, რომელმაცა რა დაჭკოცნა, მოიშორა ტუჩებითგან.

—დიახ, მაგდალინა, ძრიელ მიეშვრდი ლ ჩუმათ ვიეკი

განმეორება მეტია. მე ვიცი, ის გული, რომლისათვისაც მივსტუმდი სრულს ჩემს სიტყვებს, არის სხვა. ასლა, მსურს მოგელაპარაკო მხედველია, იმისათვის არა, რომ დაგაუკვდრო, ან შეგაწუხო ბევრის ლიკვიით, ჩემის ტანჯვს შესახებ; მე მხოლოდ მსურს, განშორების დროს გითხრა, რომ გულით კ სულით ბედნიერება უნდა იმას, რომლისათვისაც სადაც უნდა იყოს დაუკიწყარი სარკ რომელიცა სადაც უნდა იყოს მოგიგონებს ხშირად როგორც იშვათს, მშვენიერს ქმნილებასა. ინებოს ღმერთმა ბედნიერი იყო, დიახ, თუთქმის იმისთანაც, გისაც შენი გული ეკუთვნის.

—ოჰ, ვალტერ! უთხრა მხედველმა გულის ტკივილით კ ცრემლით,—უკეთუ მოშიცია უნებლიეთი მიზეზი კ არა, მეუბრებისარ, დარწმუნებული იყავი, როგორც სხვათა შენ დახ ისეთი საუბარული მქონია კ ისე მიმიჩნევისარ, როგორც დედის ჩემისგანით ნაშობი ძმა!

—არა მხედველია, მე არა მქონია იმედიანი განზრახვა კ არც შენა მოგიტია საუბარულის იმედი ჩემთვს, მაგრამ, რადგანც ახლა გშორდები კ რადგანც გამიტყდით, რომ ისე მიუბარისარ, როგორც ძმა, მაშ ნება მომეცი მოგელაპარაკო, როგორც ჩემს დასა.

მხედველმა გაუშვრა დაძმურათ კელი კ უთხრა:

—დიახ, სთქვი!

—მაშ მომიგე,—დაიწყო ვალტერმა,—გეკით სად არ იქნება, გითხრა, რომ სიგრთხილე გმართებს ქეგან არამზედ?

—სიბრთხილე! შენ მე მგითი მაშინებ ვალტერ! სთ-

ქვი! ხომ არაფერი რამ დამართებია? ხომ აღარ გინახავს ჩემს შემდგომს. ხომ მწუხარება არ უნდა მიადგეს რა იმას? ხომქვი! გაგედრები გვლტერ, მალე ხომქვი!

—იმას მწუხარება არა მისდგომიარა! მიუგო კვლტერმა ტანჯვითის ხახით, რა ნახა მაგდალინა ამ მოსაწილეობით არამზედ მოღალატემაგე, მაგრამ იცოდე, მაგდალინა, რომ იმისაგან მწუხარება არა ნახორა?

—კვლტერ!

—მე ძრიელ გიფიქრებ იმ კაცს ღირსებით: ის არის გონიერი, ჭკვანი, მხწავლული; იმაში იმისთანა ღირსება არის, რომლით მიიზიდავს ყოველს კაცს, მაგრამ იმისი დღრუბლული სასიეთები, იმისი განმარტოებითი ცხოვრება, რამდენიმე სიტყვა ზოგჯერ იმისი პირისაგან გაუფრთხილებით წარმოთქმული, უცებ მსიალულებითგან ფიქრებში გადასვლა,—ესენი ხულ ერთად.... გერ გიდავ გითხრა!... ყოველი ეხე ცხადად ჩამაგონებს, რაღასაც საიდუმლოებას. მე არ შემიძლიან დავიჯერო ის იყოთი მშვიდობიანი, იყოთი უშანკო კაცი იყოს, როგორც გარეთგანა ხჩანს. მაგდალინა, ბევრჯელ მიკითხავს ჩემის თავისათუს, ასე რათა მგონია მეთქი ის კაცი; ან იქნება ეჭვით, ან მტრობით მომდის შენგამო, მაგრამ არა, ცხადად ვხედავ მაგითი არ მომდის, ცხადად ისეა, რასაც გეუბნები. მომითმინე! მომისმინე ერთი კიდევ. შენ მაღალი გონება გაქუს, დროა ეგ შენი გონება ახლა გამოიყენო. მოიგონე, რომ შენი ბედნიერება, ერთს ბიჭზედ არის დამოკიდებული! ჯერ კიდევ მოიცადე! თვალყური ადევნე. მოიგონე, რომ შენ დიდი ხანი არ არის, რაც იმას იცნობ, ვ რა იცი იმისს

განწყობილი ამბავი. რა იცი, რა დაფარულია სხვისთვის ნაქუსს, რა თქვენია. მე შენ გითხოვ მხოლოდ ერთს, შენთვს, ჩემთვს, შენის დისათვს და შენის მოხუცის მამისათვს, ნუ ბედვა ვგრე მალე იმის შერთვას? გიყვარდეს კიდევ, შეთუ გხურს; მაგრამ კარგათი ადევნე თვალყური.

—გათავე თუ არა? უთხრა მაგდალინამ, რომელიც მრთელს ამის ლაპარაკის განმავლობაში ჩუმათ იყო; მაშ ახლა მომისმინე მე. როგორ ბედამ ქ ძირჩევ როგორც მზვერავი მე... მე... ლეისტერის ქალს მაგდალინას, რომელსაც მიყვარს ის კაცი ჩემს თავზედ მეტად, კელი ვიღა,—ისეი არ გეყო, ვგრე დაიმდაბლე თავი, რომ თვალყურს ადევნებდი, როგორც მზვერავი. თუთუნულს იმასს ხიტყვებს სწორავდი, ჭორებდი რაღასაც სიდუმლოს იმის ფიქრებში ქ რაღასაც დანაშაულებას ჭიშებდი! შენმა მაგ განუზომელმა მტრობამ დანაშაულებამდის მიასწია. დანაშაულება არ არის, რომ მაგისთანას ცილსა სწამებ შენს მოყვასსა? შეგრცხვეს, შეგრცხვეს შენის უსინდისოებისათვს! ქ შენც გეგონა, რომ მე, რომელსაც მომსდო თავისი კეთილშობილური გული, იქამდინ თავს დაეიმდაბლებ, როგორც შენ დაგიმდაბლებია შენი თავი. დამეკარგე აქედგან!

სახე აენთო მაგდალინას, თვალები უელვდნენ, ტუჩები უთრთოდნენ ქ თას უპატიურის სიტყვებით იხსენებდა გალტერს.

—უსამართლოვ! შესძახა გალტერმა, სიანჩხლისაგან გაუკუთლებულმი ქ მრთელის ტანის მრთოლვარემ.—როგორ ამბობ შენ მაგეებს იმ კაცზედ, რომელიც გირჩევს სიყვარულით ქ უმანკოს გულით.

—ხიუჭრულია! შენსავსა მაგდალინას, ღმერთო ჩემო, მართლაც ხიუჭრულა! მაგას ეძახი შენ ხიუჭრულს? ამ რამდენიმე წამის წინათ, დაგიჯერე შენი ხიუჭრული ლ ხსნა შენს მაგიერად მრცხვენიან მაგ ხატვებისათვის. გუშინ მერე რა ჯიათ ხიუჭრული? შენ უკუნურო, ამ ხატუჭს «ხიუჭრული» თუ მაღალი კეთილშობილური მნიშვნელობა აქვს კაცის ბუნებაში! შეურცხვეს, მაგ გვირად იმ ოთხლად ბინებულის კაცის მოსხსენებისათვის!

—საკმაო, საკმაო! ბევრს ნუღირს მეტი მაგდალინა, საკმაო, ჩუნწა გშორდებით ახლა, რაც არ შეგონა, მაგრამ რა ვქნეთ? დასხეს ავად იქით. შეთუ ხანიდისა არ დაგიწყებს ყვედრებას, მაგ უსიამოვნებისათვის, ეს იმას ნიშნავს, შენ მაღიან გაბოროტებული ყოფილა, მშვიდობით; ისეთის ღმერთმა არ შეგინახოს.

ამ ხატვებით, გაუჯავრებულ ავლტერი განშორდა მაგდალინას. ის წავიდა მისთვის ჯერ კიდევ არ შეცოდა თავისს ოთახში, რომელიც საკმე იყო უფიქრით, დაფიქრებისგასაგზავნათ. ამ წასვლის ნიშნებმაც იმოქმედეს უკმისოთგე შეწუხებულის კაცის გონებაზედ.

—ნუთუ ახე ურიდ განშორდე, ჩემს სამშობლოს მიმულს? წამოიძახა მაღლა, შემდგომს დაცა ხმაზედ დაიწყო უმწყლიგით ტირილი.

როდესაც ამ ტანჯვამ გაუარა, ავლტერს ეგონა, რომ მაგდალინას ხიუჭრული თითქოს უნებ გულითგან გამოგლიჯეს; იმისი მოგონება, თითქოს ხამძიმოთ მიაწნდა, თითქოს შეურცხებად. არ იცოდა, რომ ამ ამბებმა ტოტა დავიწყების ნისგში მისცეს.

—მადლობა ღმერთს! იძახდა ბუტბუტით ის, —მადლობა ღმერთს! როგორი გამოვისსენი თავი სნეულებისაგან!

ამ მადლობის გამოთქმაში რომ იყო, უცებ კარები გაიღო და შემოვიდა ქლეონორა, რომელიც ვლტერმა ვერ შენიშნა. იმან შემოიტანა ჭისა, რომელიც დიდი სანი იყო ადუთქუა ვლტერისათუს, მოექსოვნა. ქლეონორამ ამოიოხრა და ვლტერმა შენიშნა იმის თუალებში ცრემლები. ვლტერმა არცკი მოხედა და ქლეონორა გამოვიდა ისევე იმ ოთახითგან. ვლტერი მრთელი დღე თავის ოთახში იჯდა, რომელსაც გამოდიოდა, აიდო ჭისა და ჩაიდო ჯიბეში.

ვახშმით ქლეონორას გვერდით იჯდა ვლტერი, რომელიც ძრიელ ცოტას დაპარაკობდა. და რომელსაც გამოეთხოვა, მდაბლის სმით უთხრა:

—ღმერთმა მშვიდობით გამოგიყოს ქლეონორა! ჩემს დაბრუნებამდინ გუთერთხილდი შენ თავს, იმისათუს, ვისაც უფუარხარ თავის თავზედ მეტათ.

ლეისტერი შევიდა თავის ოთახში, დასწერა რამდენიმე წიგნი, ვლტერის თან გასატანებლათ თავის მეგობრებთან. მაგდალინა, რომელიც აქამდინ ჩუმათ იჯდა თანჯარასთან. მიუახლოვდა ვლტერს და უთხრა:

—მომიტევე, საყუარელო ვლტერ! მე ვგრძნობ, რომ გაწუხინე, მაგრამ გთხოვ მოტევებასა.

—არა, უპასუხა გულმხურვალედ ვლტერმა, —მეგობრის რჩევას უგუნურებას რასთ ეძახი?

—კარგია, ჩემო ვლტერ. გთხოვ მომიტევო. შემოწერალი რიდი უნდა განვშორდეთ ერთმანერთი? განა ჩუნ თავის დღეში მოგვსვლია რიდიმეე დაპარაკი? მე დანაშა-

ული მაქუს. მომიტევე გულტერ, თანახმა ვარ, როგორც გსურს, ისე დამსჯე.

—მაშ კარგი. რაც გირჩიო გამიგონე.

—არა, სხუა რაც გინდა მირჩიე, უკანუსკნელად მაგდალინამ კ გაწითლდა.

გულტერ დაჩუმდა; იმან მოუწია მაგდალინას ცული კ ხირი შეაქცია.

—მომიტევე სრულებით? ხულ დაიგიწუე? ჰკითხა მაგდალინამ ისეთის მომხიბლავის ხმით, ისეთის ღიმილით, რომ გულტერს არ შეეძლო არ ეთქუა: დიახ!

ორივე დები ერთად მოშორდნენ. მოსუცებული ლეიხტერი დაბრუნდა წიგნებით.

—მე ერთი რამ უნდა დაგაბარო, ხედი გითიდო გულტერ! უთხრა მოსუცმა ბეკრის დარიგების შემდგომ. შენ ხომ იცი, რომ მტკიცედ დარწმუნებული ვარ, რომ მამა შენი, ჩემი სიცოდავე ძმა ტოტხალი უნდა იყოს. თქმა რა და საჭიროა, რომ ეოველის დონისძიებით უნდა ეცადო იპოვო იმისი კვალი? რა იცი, დაუძახ ლეიხტერმა, იქნება იპოვნო კიდევ გამდიდრებული. ეი ქალიდა, რაც შეიტეე იმაზედ მეტ უკან, რაც გაშორდა თავისს ხახლსა; აქა ჰხურია ხახლები, ხადაც უნახავთ, ხადაც დაბადულა. მე მოუთმენლივ მოველოდები შენგან ამ საგანზედ ცნობასა.

—თქუენ ტეეიდად მეუბნებოდით ამაზედ. საუბარელი ბიძია, უთხრა გულტერმა, არავის, თუთქმის არც თქუენ, ისე არ უგრძნია შეწუხება ამ შემთხეევებ გამო, როგორც მე. მართალია, უკანასკნელს წელიწადებში, ამ საგანზედ არას ვანობდი, მაგრამ ბეკრჯელ გამიტარებია მწ-

თული დღე თეიქრებით ლ დავრწმუნდი, რომ განგებას მოუცლია ჩემთვს მოვლეობა, რომლითაც უნდა მოვეპყრო მამა ჩემი. იქნება, ვიხმარო ის, ვრათუ მდიდარი, რომელსაც არა გსჯერობს, ვრამედ გამართული თავისი ადრინდელის ჩუნწულებათვის. ოჰ! რა მადლობელს უნდა იყოს, თუ ვიხმარე, თქუნწნვან ჩემს გამოზდისათვს. გამოზდისათვს იმ ობლისა, რომლისათვსაც ჩაუნერგავს გულში მამის სიყუარული ლ ზნეობისტკემა.

—შენ გეთილი გული გაქუს, ვალტერ,—უთხრა გეთილმა მოხუცმა, რა მოუწონა თავის მმის წულს გული გულს,—მაგ სიტყებამ დამაჯილდოს იმ მზრუნველობისათვს, რა მზრუნველობაც შენზედ გამიწევია: უმჯობესია გულში გეთილი დათესოს კაცმა, ვიდრე მინდორზედ ქრა; ამისათვს, რომ გულში დათესილი ლ ჩანერგილი გეთილი დაუსრულებელი მოსავალია.

იმ ღამეს ბევრმა თეიქრებმა გაუელვეს ვალტერს თავში, ის შორდებოდა სახლსა, სადაც სიყრმით გაიზარდა. სწყა, იმის წინ გაიშალა ქუნწყანა, რომელიც იზიდავდა თავისკენ. არც მოხწუურებია მართლად ქუნწყნების ნახვა ლ არც ცნობის მოუპარებისათვს მოუვიდა,—არა! იმასა ჭქონდა სხუა აზრი. ამ მიზეზთან, რომ მაგდალინას სიყუარულს გადაეიწყებოდა, ჭქონდა სხუა უმთავრესი მიზეზიცა. იმას უნდოდა, როგორმე მიეგნო თავის დაკარგულის მმისათვს, როგორმე ეხოვნა იმისი კუალი, იმისი სიდუმლო სვედრი.

შეშფოთებულმა ვალტერმა, გაიღო თავის ოთახის ფანჯარა, რომ ეგებინა ნიავი მოხვედროდა ლ თეიქრები მო-

ეშორებინა: მთვარე ანათებდა გარემოებას, შორით მოჩანდა არემის სახლი, სოლო ფანჯრის წინ სახათლაო, რომლის ბოლო ლეისტერის ბაღის ბოლოსთან შეერთებული იყო. გვლტერმა შესდა ეკლესიასა და ამის დანახვაზედ იმის გულში განიღვიძა ღოცვის სურვილმა. ის დოცულობდა გულმსურვალედ, დიდხანს და ხთხოვდა ღმერთს თავის აზრის ისრულებაში მოუშანასა. ღოცვამ თუთქმის შეუმსუბუქა მწუხარება, გული თუთქმის გაუმხიარულდა, დაუმშვიდა, ის დაწვა კრაოტზედ და ჩქარა დაეძინა.

XII

ახლა მოვისსენიოთ, კაპრალის ბონტიგის ამბავი: როდესაც გვლტერი ემზადებოდა წასასვლელად, ლეისტერმა თავისის თავდიდგან კაპრალს ბონტიგს გამოურჩია ჩინებული შავი ცხენი. იმ დროს მოდათ იყო ცხენით ხიარული და ამისათჳს ლეისტერმა გამოარჩივა ორი კარგი ცხენი. მოხუცს ლეისტერს ბედნიერებად მიაჩნდა და დიდად უხაროდა, რომ გვლტერს ამისთანა გამოცდილი კაცი მიზდევდა. თუმცა კაკობ ბონტიგი ტოტათი ჩერჩეტი იყო, მაგრამ დიდი გამოცდილებაკი ჰქონდა, რომელიცა საჭირო იყო ახალგაზდა გამოუცდელის უმაწვლის კაცისათჳს.

თუმცა ბონტიგს დიდად უხაროდა, რომ გვლტერს მიზდევდა, მაგრამ ამ თავისს სახარულსა მაღავდა და იმუნათებოდა; რა ამტკიცებდა, რომ ამის წასვლით დიდს ზიანს მისცემდა თავისს სახლ-კარსა. სულ იმასა ხჭუხდა, რომ თავს ანებებდა ახლად თეთრად შეღებულს თავისს სახლს, თავისს დროს გამტარებელს და მეტად კრთგულს

ჯუბასა; ამას გარდა სწუხდა, ჯ ანბობდა, ჩემის ბალჩის უგვილების თესლეულს ვინ ამირთმევსო, მაგრამ ვალტერის გულისათჳს ჯ იმის ბიძის სიყუარულისათჳს ვითომც ყოველს თავის სასლკარის ზიანს თავს ანებებდა. ვალტერიც თავისს მსრივ მადლობდა ჯ ალუთქუამდა დაბრუნების დროს საჩუქარსა.

კეთილმორწმუნე დილტრის როგორღაც შურდა კაბრალის ასეთი ბედნიერება, რომ უნდა გამგზავრებულიყო. ერთს დღეს სადამო სანზედ გამოიარა ბონტიგის სასლის წინ, აქ შედგა გასაგრილებლად, ამისათჳს უთხრა, რომ ბონტიგი თავისს კარებზედ იჯდა:

—ბატონო, მეზობელო, ასლა როდის ვბერებთ წასვლასა?—ჰკითხა დილტრიმ. მგონია ცუდი ამიდი დაგიდგეთ წასვლის დროს;—ამ სიტყვის თქმაზედ აისედა ცაში. წვიმა მოგა უთუოთ. საბრთხილით მოიქეცით; არ დასნეულდეთ, თქუენს სანში ქარი ძრიელ ემტერება კაცსა.

—რაო? ჩემს სანში? რა გინდათ თქუათ მაგითი? ჩემს სანში! დასწყევლა ჩემმა სალოცავმა!—წამოიბუტბუტა ბონტიგმა, რა შესდა თავისს სტუმარს.

ვიტერს დიდად ესიამოვნა, რომ ბონტიგმა ითაკილა სიბერე ჯ განაგრძელა, თითქოს მოტეგებითის სახით.

—მომიტევეთ მეზობელო, მე იმ აზრითაკი არ გითხარი, რომ როგორც სანში შესულს მოგზაურობა არ შეგეძლოს. არა ბუმარიტათ. ჲი ჩუენი მეზობელი ოთხმოცის წლის მოხუცებულია, მაგრამ შარშან დოხდოხში იყო.

დილტრიმ უკანასკნელი სიტყუა თქუა ჯ თსალმუნით-

გან ერთი მუსლი ზეპირათ წარმოთქუა.

—დასწყეველა ღმერთმა! ხთქუა კაპრალმა ჩ დაიწყო ერთს ალაგს ტოკუა.

—თქუენს კატას რაღას უზამთ? რასაკვრველია, ჰქარ დაჰგდებთ?

—დიახ! მიუგო კაპრალმა ამოსვრით,—ხწორეთ მოგასსენოთ, ეგ დიდად საშუსაროთა მაქუს

ამ უკანასკნელის სიტყუის შემდეგ, ბონტიგმა დაუწყო ჩელის წასმა დიდ კატას, რომელიცა გვერდით უჯდა ჩ რომელიც ელაქუცებოდა პატრონს..

—რას უდგესართ აგრე გარეთ, მეზობელო, შემობძანდით შინ. უთხრა ბონტიგმა ალერსით.

—არა, მადლობელი გახლავართ, ჰქაც კარგათა გარ. იქნება არ გესმოდეთ ჰქედან, რასაც ველაპარაკებით, მაგრამ შარშანდელზედ, წელსკი უფრო უკეთ გესმით.

—დასწყეველა ღმერთმა! წაართვა სიტყუა კაპრალმა ისეთის ხმით, რომ დილტრი შეკრთა. ისე არაფერს არ იწუენდა კაპრალი ბონტიგი, როგორც ეს თავისი ხნიერების მოსსენება ეწყინა, მაგრამ, რადგანაც საჭიროვარი ჰქონდა ამ დროს ბონტიგს დილტრისთან, ამისათჳს, როგორც იყო თავი შეიმაგრა ჩ დამშუდა.

—შემობძანდით თქუენი შჳრიმე მეზობელო. ცოტა ოდენი საქმე მაქუს თქუენთან.

ბიტერ დილტრიმ უარი კიდარ უთხრა, მიჳიდა ჩ ბონტიგს გვერდს მიუჯდა.

—აი აგრე! ღმერთმა გიშველოს. ახლა შენ მეორმოცე ბოლკშიაც გპოდგები! უთხრა ალერსით ბონტიგმა რა

მსარზედ კელი მაგრად დაჰკრა.

—გამიგონეთ! ჰა, უყურეთ! როგორი კატაა! მართალია თუ არა?

—ჰმ!—წამოიბუტბუტა ბასუსის მაგიერ ბიტერმა.

ბიტერ დილტრი თუმცა კეთილი კაცი იყო ბუნებითგე, მაგრამ საშინლათ სძულდა კატა. ამასთანავე ესეც უნდა გითქუათ, რო ბონტიგის კატისაგან მრთელი სოფელი შეწუხებული იყო. კაბრალს ჰქონდა დიდი კელოკუნებითი ნიჭი ბირუტყეების მასწავლებლობისა: იმა სწურთნიდა ძაღლსა, რომ ხრმლის თამაშობა შეეძლო,—აგრეთგე ტეკვაობა. ეს კატაც დიდად გაწურთნილი ჰყავდა, მრთელს თავის უქმეს დროს, ამ კატის გაწრთვას ანდომებდა. იმისის გაწრთნილებით, ხტოდა როგორც უბძანებდა, მივარდებოდა, კაბრალი ვიზედაც უბძანებდა, მეზობელს მოჰბრავდა რასმეს, ბატრონს მოუტანდა ჯ ამ გვარი ტაციობა კაბრალს სჯულიერად მიაჩნდა. დიდად თავს მოსწონდა ბონტიგს, რომ ასე კარგათ გაეზარდა კაბრალს თავისი კატა, მაგრამ როგორც ზემოთა ვსთქუთ, მრთელი სოფელი შეწუხებული იყო, ამის ზრდილობიანის კატისაგან, უმეტესად მეზობლები. თუ რომ მეზობელი მიასწრობდა თავისს სკუნწნოში ამ კატას ჯ ნახავდა იბრაშს რასმეს, სმა უნდა გაეგმიტა, არა ეთქუარა, რადგანც ბონტიგისა ერიდებოდათ, ამას გარდა ის კატაც ისეთი გაწრთნული იყო, რომ თუ სმა გაეცა, თიცხლავე მივარდებოდა ჯ თავზირს ჩამოათხსნიდა.

ხშირად მოდიოდნენ იმ სოფლითგან მოტიქულები, ბონტიგის კატაზედ საჩივლელად, მაგრამ ეს ჩუნი ბონტი-

გი თავის დღეში არ გაამტყუნებდა თავისს ცხოველს, იმ კატაც, თითქოს ეშმაკის ჩაგონებით, უარესებს ჩადიოდა. რამდენჯერმე მოუსდნენ, მოთმინებითგან გამოვიდნენ ხოლო ლები, რომ ბოსტიგს მოეკლა თავისი კატა, ან ოთახში სადმე დაეშწევდია. შატრონი არა თანხმდებოდა ლ თუთან კატაც უფრო უმატებდა თავისს ჭკუას. თითქოს მოჩვენებასად გულს მოსული იმაზედ ხაჩირვისაგამო, ამითი სჯიდა. ერთხელ, ბოსტიგის წახვლის უკანასკნელს დღეებში სმა გაისმა სოფელში, ბოსტიგის კატამ კნუტები დაყარაო, ამ გაგონებაზედ მრთელი სოფელი მოვიდა აღრეულებაში ლ თავის დღეში იხე არ შეწუხებულიყვნენ, როგორც ამ ამბავით შეწუხდნენ. მცხოვრებნი მოწყენის სახით ულოცავდნენ ერთმანერთს ამ კნუტების დაბადებას, დარწმუნებულნი იყვნენ, ბოსტიგი ამ ასლად სოფლად მოსულს ცხოველებს დედაზედ უკეთესად გაწრთვიდა ლ მრთელს სოფელს აკლებინებდა. ხაწყალს სოფლელებს აქამდინ იმედი ჭქონდათ, ერთხელაცარი განთავისუფლებოდნენ ამ კატისაგან ან ხიგუდილით, ან სხვა რამ მიზეზით, მაგრამ როდესაც ათი ერთად დაუარა კნუტი, სრულებით იმედი გადაწყდათ მაშინ!

კაბრალს, მრთელს ჭუჭყანაზედ უკლაზედ მეტად შეკვრდა თავისი კატა ლ ამ თავის განმგზავრებაში, ბირველი მზრუნველობა იყო კატა, თუ რომლის სანდო ბირისათჳს ჩაებარებინა, რომ უნებელად დახდომოდა დაბრუნების დროს. იმან იცოდა, როგორც გადაკიდებული ჭკუანდნენ კატას სოფლელები ლ არ იცოდა რა მოეფიქრებინა, ლ როგორ მოეპოვნა იმისთანა კაცი, რომელსაც დიდი მფა-

რეულობა ჰქონიყო ამ კატაზედ. მაგდალინას მამამ დეისტერმა, მართალია უთხრა ბონტიგს იმასთან გაეუშა ეს კატა, მაგრამ საუბედუროდ იმისი მზარეული მეტად გადაკიდებული ყოფილა. ამ მიზეზით კეთრალმა უარი უთხრა. მრთელი სამი დამე არა სძინებია ბონტიგს ფიქრებისგან, თუ გისათუს ჩაებარებინა თავისი ერთად ერთი საყუარელი მრთელს ქუჩაზედ კატა. იფიქრა იფიქრა, ბოლოს, მეტი გზა არ იყო უნდა მიენდო თავის მეგობრის დილტრისათუს, რომელიც მიაჩნდა კეთილ და პატიოსან კაცად. როგორც ზემოთ მოგისსენიეთ პიტერ დილტრი არ იყო კატების მოსიყუარულე, უმეტესად ამისთანა ბოროტის კატისა და ძნელი იყო მაშასადამე დაეთანხმებინა ბონტიგ ისეთის გელოვნებით, ისეთის ოსტატობით. შეუდგა თავის კატის საქმეს, რომ ევროპიის პირველს მსწავლულს გაუჭირდებოდა. იმან დაისუა თავისი კატა მუსლზედ, (ჩუნ დაგვაიწყდა და ვერ მოგისსენეთ მკითხველებს, რომ ამ კატას დაარქუა თავისი სასელი, ჯუკობინა) და ქსთხოვა დილტრის მიექცია თავისი უურადღება, თუ როგორ მშუდობიანათ იყუდა მუსლზედ. ეს კიდევ არაფერი, ბონტიგი ისე ჩაცივდა დილტრის, იქამდინ ულაშარაკა, რომ მეტი გზა არ იყო დილტრის კელი უნდა გადასუა კატისათუს, რომელმაც ნიშნად მადლობისა, გადაიდო იმის მუსლზედ. არ შეიძლება არა გსთქუათ ესეცა, რომ ჯუკობინა, როდესაც პატრონსა ხედავდა მშუდობიანად იყო.

—ხუორეთ მოგისსენო, ბატონო დილტრი, ეს ჩემი კატა, საკურველი მშუდობიანია.

—ჰმ! წარმოსთქვა ვიტერმა და შეიწმიდა კულხისაცი ბელები, რომელსაც კატას უსვამდა.

—ბევრი უსამართლობა არის ქუჩაზედ. განაგრძე და კვრალმა,

ვიტერმა ამ შემთხვევაშიაც, წარმოსთქვა, ორიოდე მუსტი თვალმუნიდამ.

—ჩინებული ეგ! ჩინებული მუსტი წაიკითხე თვალმუნიდამ! უთხრა კარვალმა, რა არის ესიამოვნებისა. დიახ, მე მოგახსენებ უსამართლობაზედ.აი, თუნდა მაგალითად ავიყვანოთ ჩემი ჯაკობინა: ჩინებული კატა, ვირგული ხარწმუნო მოხამხახურეა, და მრთელი სოციეტეტი ამხაწუალის წინააღმდეგია. რას არ უგონებენ ამ საცოდავს. იხეთ ცილებსა სწამებენ, რომელსაც თვითან ეშმაკიც კარ გაბედავს. მე ხომ მაგას არ ვიტყვი,რომ გამბედავი არ იყოს,—არა, გამბედავიც არის, ყოველის ფერის გარეკვაც აქვს და ლოტათი ქურდიც არის, განა როგორი ქურდი? უსამართლო კაცებსა ჭვარავს, სხვასკი არავის. ხოლომანა მედუქნეს, ერბო მოჭვარაო! რასაკვირველია უნდა მოჭვაროს, ახლა იმანაც დაიწყო შიგის გახეიდვა, რა არის შენ ზიანი მოგცეს, ახე არ არის? მგონია, შენ არ გიყურებ ის ხოლომანა არის გიღატა?

—კარგი იქნებოდა, რომ მარტო ეგ დაეშაბინა შენს ჯაკობინას!—შენიშნა ვიტერმა.

—მარტო ეგ დაუშაბია, სხვა არაფერი! აბა სხვა რა დააშავა? ჰო, კანარეიკა რომ შეუჭამა ჯონტომკინს. აი, იმ ჩიწინს მეზობელს? აგი კატი არ არის თუ ღმერთი გწამს? აგი კატი არ არის მაშ რა არის. იმ დღეს მეუბ-

ნებოდა ბიტერ დილტრი კი არა გალობს, უკუსვითა ჩსვაიხო. ააბა, ეს როგორიდაა?!

—ჭო, რასაკვრველია, მაგაში განსმტუნარი არ არის საწყალი კვანობინა,—ესა სთქუა და კელი გადაუსვა ბიტერმა კატას. კატა თრინველს ოკველთჯს შესწყმს, განგებისაგან აგრე არის დაწესებული.—ეს რომ სთქუა, სხჩქაროდ კელები კიბეში ჩაიწყო და დაუმატა,—მაგრამ, ეგ არ იყო, რომ კელები დაიფსვნა საწყალს მედუქნის ყმაწჯლს ისე, რომ სულ სისხლი დასდიოდა, თოკი მოეხარა იმის მაჰის დუქნიდგანა, ყმაწჯლს წაერთმია და ეგეც ფიცხლავე მიეარდნოდა?

—ეგ ჩემგნით იყო, მე თქუნთან გაგიტყდებით და სწორეთ მოგასსენებთ მეზობელო, როგორც იყო. მე მინდოდა თოკი მეყიდნა იმ დუქნიდგან, მიველი და ადგში ექუსი შაური მთხოვა. გაგონილა ადგი ექუს შაურათ?

—იქნება მაგ ფასად ღირდა.

—მაგ ფასად ღირდა! არა განა რასაც ითხოვენ, ის უნდა მივსცეთ. რადა კაცობა იქნება, უველა გაგვრმა მომატეუოს. გაგრობა, ცოდვა არ არის, ეგ ხომ გინება არ არის, ასე არის თუ არა?

—ღმერთმა დაიფაროს! რასაკირველია არა! მიუგო ბიტერმა.

—ის თოკი, კვაკობინამ მოიპარა საკუთრად თქუნთჯს უთხრა ბონტიგმა,—ჰო, თქუნთან ამისი წინააღმდეგი სართ.

კაბრალი ადგა, გავიდა მეორეს ოთახში, ბატარას სანს შკან იხვევ შემოვიდა ჰო თან შემოიტანა თავისი ბადე.

—აი, ბიტერ, ეს ბადე თქუნთჯს გავაკეთებინე დი-

მონებისათვის მადლობა უბძანეთ ჯაკობინებს; ეს თოკი ამან იშოვნა. ერთხელ, ის როგორც ისლა, გიჟქვი გარეშეთან ლ გუუბნებოდი ამ ჩემს ჯაკობინებს: „ჯაკობინო! ბიტერ დილტრი ჩინებული კაცია, დიმონებს უუთებში ინახავს სადაც ქარი გერ უგლის ლ ღებებიან; მოდი გაუკეთოთ თოკის ბადე, გლეთხვით. ერთი უუურე, ბიტერ, ჯაკობინს, თითქოს ესმის რასაც ვამბობთ! ჩუნ გაგიწიეთ ერთად დუქნებისკენ ლ დავინახეთ თოკი. ის ასეთი სქმე, თქუნი გულისათუს ჩავარდა მაგ ხათაში.

— ოჰ, იქნება მართლა! მიუგო ბიტერმა ხიცილით. სწუალი ჯაკობინი, კიდეც აგრე უოთილა, მეც არ მეგონა...

— ახე, აგრე სუუარელო ბიტერ, უთხრა კაბრალმა ლ ჩამოართუა კედი თავისს მეგობარს. — ისლა მე მინდა დაგიმტკიცო მეგობრობა სქმით ლ დიდი რამ დაგაკლო.

— დიდად გმადლობ სუუარელო მეგობარო. მე სანგშოდ გიცნობ შენს კეთილს გულს, მაგრამ არაფერიკი არა მინდარა თქუნგნით.

— კარგია თუ ლმერთი გრწამთ ერთი! უთხრა კაბრალმა. მე იმ კაცებისა არა კარ, რომელთაც შურთ მოყუარეზედ სქმის დაკლება. იცი რა? ის რას გიტყუით მე თქუნ. ოთხშაბათს, ძალიან ადრე, იხე რომ მინამ გათუნდებოდეს, მე მიგდიკარ ნქედგან ლ ჩემს მგზავრობის უოფობის დროს, თქუნ...

— რაო, რა ანბავია, კეთილო ბოსტეგ?

— ის ანბავია, რომ თქუნ უნდა მიიღოთ თქუნს მგზავრულობასა ქუნში. ჩემი ძეროსი ჯაკობინი.

— როგორაო? ჩემს მგზავრულობასა ქუნში ვიიქვანო ეშმაკზედ ეშმაკი! დაიყვირა ბიტერმა.

—ოჰ, დმერთო ჩემო, არა ეგ რა საშინელია! ჯერ ერთი მოიისმინეთ.

—არ მინდა მოსმენა, არ ვსაჭიროებ.

—ძლიან კარგი, მაგრამ ერთი მოიისმინეთ,.,

—არ მინდა მეთქი, დასწყევლა დმერთმა...

ცხადია ბიტერ დიდტრი ძლიან გულზედ მოვიდა, ამისთჳს რომ თავისს საცოლესთანა ამისთანა სიტჳები ჳიროთგან არ ამოუშვა.

—ჰო კ კარგი, არ უნდა თქჳენი მოვრჩეთ, უთქჳენოთაც გაიჩინჩადებს როგორც იქნება! ჯაკობინა უკეთ განარჩევს ვინც მეგობარია კ ვინც არა, ჯაკობინა თავის კეთილის მდომს თავის დღეში არ შეაწუხებს კ არც მტერს დაუკარდება, თქჳენ სომ უარი სთქჳთ, ეგ ამას ძლიან კარგათ ესმის. რადგანც აგრეა, მაშ ბრთხილათ იყავით! აგრე უსაფუძვლოდ ჩემის კატის გამტეუნება არ შეიძლება. სულ ერთია თუნდა ჩემთჳს მოგიეენებიათ ეგ შეურაცხება.

—რომ მომეხრობა რამე, მერე? წარმოსთქვა ბიტერმა.

—განა თქჳენთჳს მოუხარჯავს რამე თავის დღეში?

—არა; მაგრამ რომ...

—მე თქჳენ გკითხავთ, თქჳენთჳს მოუხარჯავს რამ თუ არა თავის დღეში?

—არ შემიძლიან ვსთქჳა, რომ მოეხრობა.

—არა, ჳორეთ მითხარით, მოუხარჯავს რამ თქჳენთჳს თუ არა?

—მეკი არა მახსოვსრა კ... მაგრამ..,

—მესანება, თავის დღეში კატისათჳს გეიან არ არის. რომ მომეხრ...,

—გამიგონებთ თუ არა, რასაც გეითხავთ, შეწუხარა მოთმინებითგან გამოსულმა კაცმა.

—კარგი, მესმის.

—ეურს მიგდებ?

—დიახ!

—მშე იცოდეთ, რომ თქუენთუს მინდოდა დამეკლებინა.

—ჰმ.

—მე მისწავლებია ჯკაობინასათუს იმ,რაც ახლა იმან იცის.

—დიდათა გხუსჭარ.

—მოითმინეთ, გამიგონეთ. მე მისწავლებია ამისათუს რომ ჩემს მეგობრებს არ შეეხოს, იმათის სახლითგან არა მოიპარონ, არავინ დაუკაწროს, ჯამოს მხოლოდ თავგუბი, რაც რამ იმოუნოს მე მომიტანოს, რაც რამ უბძანო გამიგონოს ლ ჩემი სახლი ისე დაიცვას, როგორც ცისა. ამისთანა ძუროვანი უნჯი უნდა თქუენთუს მომეცა. ახლა რასაკურველია, რომ აღარ მოგცემ.

—ჰმ!

—გამიგონეთ, როდესაც ქედან წავალ, ჯკაობინას ერთს ლუკმა ბურს არავინ მიუგდებს. არც საჭიროებს. თავის თავს თუთონ შეინახავს. უგულს სახლში შეძვრება, უგულგან საზრდო აქუს მომზადებული. თუ რომ თქუენი ცოდი იმისთანა ქეიფზედ მოვა, რომ გამოგდებას დაუპირებს, მიგარდება ლ თავპირს დაკაწრიან. მე იმისათუს გაძლეგდი რომ ამ განსაცდელებისაგან მინდოდა გამომეხსნით, რადგანც არ ინებეთ, ახლა თქუენი ნებაა.

—ეგ ძალიან კარგი, მაგრამ მაგისთანა უშიაკი ჩემს სახლში როგორ შემოუშო?

—უშიაკი? როგორთუ უშიაკი. წელან არ გეითხარ, თუ

მაიდან თქუსნს მოვარგულობას ქუსშე, არავის თქუსნს სასლობისას არ შეესება მეთქი. უშატრონეთ ჯ არც შიში გქნებათ, სომ სედათ, როგორ უბრალო საქმეა.

—ძალიან ცუდად არის საქმე! სთქუა დანანებით და გაიქნია თავი ჰიტერმა. ეგ როგორღაც სასიამოვნო არ არის, ან მეტი რა გზაა, რომელსაც ვერ ასცილდები, სხუა ფერიც, მაგ უმსგავსოს მსგავსა.

—უმგზავსოსაო! თქუსნ უნდა დიდ საიმოვნებათაც მიგაჩნდეთ, სმისი მოცემა, მერე რა რიგი უეუარსართ, სმ სატოდავს. ერთი უეუროთ, როგორ გაკლერსებათ; მაგისათუს სმოგირჩივათ მრთელს სოფელში თქუსნ ხა!

—არა, გსთქუათ მე ავეუკანე, ცოლი რას მეტყვის? მაგის სახელის გახსენებაც საზიზღრად მიაჩნია.

—ეგ მე ვიცი, მე მაშინდვე, ჯ მე ვიცი რასაც გეტყვი შენ ცოლსა, მაგ საქმესაც მე მოვასერხებ, მე იმას მოუტან სმის გულისათუს, შეშენიერს საკაბეს დონდოსითგან ჯ სხუა შალეშს! ან არა ჯ, ჩაინიეს! ეს უეელასა სკობია, რომელიც სასლში უეელს გამოგადგესათ. ჩაინიეზედაც სმოვაშრევინებ თქუსნის სასლობის სასელსა და გავრსა. იმასთან იქნება ორი ყუთი, ერთი ჩაისა ჯ მეორე შაქრისა. ჭა! სედავ რას ნაშსავს, ვისაც მე უეუარვარ ჯ ჩემი კაცია. პოსტიგი თავის დღეში უსამსახურია არავისთან დარჩება.

—კარგია, კარგი! მაშ თქუსნ თუთან მოლაპარაკეთ ჩემს ცოლსა.

—მაშ თანახმანი სართ! მადლობელს გახლავარ, ჩემო კეთილო მეზობელო! მერწმუნეთ ჩინებული კაცი სართ.

კიდევ იმისათვის სართ ვირველი ვირი, ვრთელს ხოფელში. თუ რომ მზრუნველად ეუოლებით ამას, თუ რომ არა ვინ შეუწუხებს ამას... მაგრამ ჭკა, კარგა რამ მამაგონდა, გახსოვსთ წარსულს კურს რა მშუნიერად გალობდით.

«შურით უნდათ მომიელან
ძეროვხი უნკი ჩემი...»

—მე არ მეგონა, რომ კიდეც გახსოვდებოდით კვრალო, ღიმილით უთხრა ვიტერმა.

კატა ვიტერს კიდევ კალთაზედ უკდა და უალერსებდა. რა ეს გაათავა, წავიდა შინ, დაგეტა თავისი ხასლის კარები და გახწია სვოტენდოგახკე, კაკაბისაც შეკან მიზდევდა.

ვიტერის ცოლი მოეგება, ორკორკით წარეგებ შეკრული, მაგრამ ბოსტეიკმა იცოდა ვითარებაც ხაქმე ჭკოდა. ოთხმოცათს დილით კაკაბისა გადასახლებს ახლს სადგომში ვიტერ დილტრახთან კ თანაც კალთით მიუოლეს კუტები, რომელნიცა მძიმეთ ეხვივნენ ნაბადში.

მკითხველო! აქ არის ცოტათი მაგალითი: უყვარს არ შეუძლიან თავისს კატას ვეახთანა ბინა ვუჩინოს.

(ბოლო შემდგომს ნომერში იქნება.)

უღარდო კაცი.

ყველასათვს კარგი მსურს,
ბოროტების მტერი კარ,
გულში არ შეუშვებ შურს
და მით ბედნიერი კარ!...
მე ბევრს არას დავკარგავ,
რაც მაქვს, ტოტა, ვკვერი კარ;
ქვრივ-ობოლსურს არას გავცემ,
ისეც ბედნიერი კარ!....
ვინ ტიოსან ოთხსა ედგრი,
მეც მუშაკათ გწერივარ;
უსაქურ კაცს ვუყვრი:
«მხედავ, ბედნიერი კარ!!..
ხან მაქვს წყალი და შური,
ხან და ხან მშიერი კარ,
მაგრამ ბედს არ ვემდური,
მაინც ბედნიერი კარ!...
მიყვარს თავის უფლება;
მუდამ მიხი მდერი კარ
და სხვა რა მენატრება?
კარ და ბედნიერი კარ!!...
ბატონიც კარ, ყმაცა კარ,
ჩემთვს ყველა ტერი კარ!
ხომა მხედავთ, რაცა კარ?
კარ და ბედნიერი კარ!.—
ცუდ საქმეში, დალატში,
არვის დაუწყერი კარ;

არ გეოთვილვარ სალათში,
მაგრამ ბედნიერი ვარ!.
მიეუარს გაჭირვებული,
მეც მისვბრ ოსერი ვარ!
თუმც არ მაქვს გროში ფული,
მაგრამ ბედნიერი ვარ!...
დიდ კაცებს თავს არ უკრავ.
—რა მათი სათვერი ვარ?—
უმათოთაც, არ გეკარვა,
ჩემით ბედნიერი ვარ!....
სანამდის მაქვს ძალ-ღონე,
ვიდრე არც სნიერი ვარ
გაძახებ თავ-მომწონე:
ვარ ქ ბედნიერი ვარ!»

ი. ჭ. წერეთელი.

გაზაფხული.

მეც გატრფი გაზაფხურდო,
მეც დავსარი შენს ბუნებას;
მოიღხინე ტრფობით გული,
გაზაფხული გაძლევს ნებას!
მრავალთ გაქვს გაზაფხულო!
მშუნიერად, ტურფად შეკული—
მე რადა გქსთქვა ვით დაგმერო
ქ ანუ რადა დაგსწერო?
შენა ქშუნი, ამ დროს ველგან,
ყოველს ადგილს, მინდორს მთებში;
ამას გითხოვ მეც შენგან—
მომალხინო ამ ბუჩქებში!...

1864 წელსა. ქ. ტფილისს.

დიმ. ბერეული.

* * * დმი.

ნუ თუ ტურფავ უძლიერეს უცებ გიწყობდგრა გულმა?
ნუ თუ მართლა ყინულის მთა გარდაგიდნო სიყვარულმა?
ნუ თუ ტანჯვა სიყვარულის უზრუნველმან იცან უგგე?
ნუ თუ ამა ტკბილმა გრძნობამ აღგიშფოთა სიწყნაგე?
ტურფავ, მოთმენით მიიღე ესე სარკი ბუნებისა,—
ამაყ გულსა ნუ შეიღებ, იხმინე სმა გონებისა.
შენებრ ბევრსა უბრძოლია, სიყვარულს არ მოუგია,
დღით ღიმილი, ღამით ცრემლი—დამარცხებად ჭკუნებია.
მაგრამ ვისაც ზეცის ალი უბოლს გულში დაფარულად,
იგი უმეტეს იტანჯვის, სმენა, ჭვრება, ზეზეულად.
ტურფავ, ესე ნეტარი დრო მეორეთ აღარ ბრუნდება,
სიტკბოსაც განთიადი ამის შემდეგ გვიბინდდება;
სითბოს ნაცვლად გულში ყინვა უგრძნობელად გვეფარება,
თვალში ბრწყინვა, ლოყის ვარდნი მოულოდნელად გვაკლდებიან.
მათ მაგიერ გესლიანს გულს ისჭვა ნიგოები გვემატება:
შური, ძრახვა და სიანჩხლე, სიმწარე და ბოროტება.
ამ დროს ამურიც გვიწყრება, სხვასთან მიაქვს მას ღიმილი;
ჩუქნდა გვრჩება ოხვრა, ნანვა, მოგონება და ჩივილი.—

გრიგ. რჩეულოვი.

საქალო სასწავლებელი ტფილისში.

ეოველის ქართველისათჳს, თუ სხჳა ენის სალხთათჳს უნდა სასიამოვნო იეოს, რომ ასე მრიელი ბიჭი გადგება არათუ მარტო რუსეთში, თჳთ საქართველოშიაცკი — განათლებამ. ვინც მოსწრებია ამ ორმოცდა ათის, თუ სამოცის წლის წინათ, იმან ზედ მიწევნით იცის, რა მდგომარეობაში იეო სწავლა საქართველოში? ჰირველად რომ სწავლა დაჰფუძნა მთავრობამ ტფილისში, ამ სასწავლებელში იეო მხოლოდ ორი თუ სამი კლასი, სადამაც რა გამოდიოდნენ, ისეთი უშლება ჰქონდათ, რომ ეოველს ალაგს სიამოვნებით მიიღებდნენ სოლმე სამსახურში. მაგრამ ესა ვსთქჳათ, შემობლები ამლევდნენ ამ სასწავლებელში

თავიანთ შვლებს? ეოველს ქართველს, თუ სომეხს, ერთის სიტყვით ეოველს ჯურა სულს საქართველოში მცხოვრებთ, ისე მიაჩნდათ მაშინდელი სასწავლებელი, რომ თუ მისცემდენ თავიანთ შვლებს, უნდა საუკუნოდ კელი აელოთ იმათზედ, ისე ჩანერგილი იყო მაშინდელს სულსში რაღაც ნაირი მგზავსი უმეცრებისა. მთავრობამ, ამ შემთხვევაში გონიერულათ მოისმარა ღონისძიება, რომლითაც ჰირველ შემთხვევაში ისე მოიზიდა სულსი, რო დაუწყეს მშობლებმა თავიანთ წვლებს მიცემა სასწავლებელში,- სასულსოდ გამოაცხადეს, ვინც თავის შვლს მისცემდა სასწავლებელში, ის მიიღებდა ხაზინითგან ოთხს თუ სუთს მანეთს თვეში! შეუძლებელი იყო არ დაბადებულიყო ამის მიზეზით სულსში სურვილი სწავლისა, თუმცა ზოგნი ერთნი, მაინც კიდევ იძულებით აძლევდნენ თავიანთ ბავშვებსა. მაგრამ რა არ შეუძლიან სწავლას და განათლებას. რაშ-

დენიმე წლის შემდგომს სალხი დარწმუნდა
იმ კეთილს და სასარგებლო საეოფსედ,
რომელიცა იბადებოდა სწავლიიგან და ბო-
ლოს ისე გაუტკბათ, რომ არა თუ ფას
იღებდენ, ბირიქით კიდევაც აძლევდნენ რი-
გიანს ფას, ოღონდაცკი მოეხოვებინათ რი-
გიანი მასწავლებელი, რომელსაცა ესწავ-
ლებინა ის საგანები, რასაც ან ასწავლი-
დნენ მთავრობითგან დაწესებულს სხოლაში.
მას აქეთ სულ ვსოქუათ იეოს საოცი წე-
ლიწადი. რა არის საოცი წელიწადი კა-
ცობრიობის ბიჯის გადადგმისათჯს. ისტო-
რიაში ეს დრო ირიცხება თჯთქმის მოკ-
ლე დროთ და ამ მოკლეს დროში სწავლა
და განათლება იხეთს სიმაღლესედ არის
ასული ჩვენს სახელმწიფოში, რომ იკვირ-
ვიან უცხო თემის ნათესავნი. ისე ატანს
ეოველი კურა სალხი სწავლასა, რომ ვე-
ღარცკი მოუხოვებია სხოლა თავის შესა-
ფარებელი. მდიდარიც და გლახაკიც; მა-

ლილც და მდაბალიცა, ყველა ეტანებიან იმ ნაოფს, რომლითგანაც წარმოდგება კაცობრიობის სიმდიდრე. სამოცის წლის წინათ ოფილა ტფილისში ერთი სასულმწიფო სსოლა, ახლა არის თჯთქმის თხუთმეტამდინ, კერძოობით სსოლებს გარდა, და ეს სსოლებიც ვერ ადიან იმდენი მსურველნი არიან ჭსწავლისა. ასობით არიან კანდიდატები ქალებითუ ვაჟები ჰანსიონებში მისაღებად, მოუთმენლივ მოელიან მჰობლები და გაიხსნა თუ არა ერთი ვაკანსია, ამ ერთს ვაკანსიას ორმოცი და სამოცი ჰყავს მაყურებელი. კლასებში ადგრ არის ალაგი, სადაცა შეიძლებოდეს დაწესებულის რიცხვზედ მეტის მოთავსება. მთავრობა ცდილობს ყოველის ღონის-ძიებით, მოუმატოს სასწავლებლები. ამ მიზეზით, ჩუნ მოვკრით ყური, რომ აჰირებენ მეორე გიმნაზიის გახსნას, კიდევ გვესმის სსუა და სსუა სსოლების მომატება, — და ამაზედ მეტი სასია-

მოვსთ რადა იქნება, რომ ჩვენნი ქალებიც შეუდგნენ განათლების გზას. ინსტიტუტის და სავედენიის გარდა, კერძოობითს ბანსიონებს არ შევესებით, ახლა გაიხსნა კიდევ მთავრობის განკარგულებით ქალებისათვს სასალსოდ, სასწავლებელი. ამაზედ მეტი კეთილი რა იქნება, რომ ამ სასწავლებელში შეუძლიან აღიზრდოს ქალი, მდაბალის და მაღალის წოდებისაცა, მდიდრისაც და ღარიბისაცა. ცისკრის რედაქციამ საჭიროთ დაინახა აცნობოს თავის მკითხველებს ეს ახალი ანბავი; ეს იმ გვარი ახალი ანბავი, რომელიც არის კეთილი და დიდი სასარგებლო კაცობრიობისათვს. ამ ამბავს უნდა დავრთოთ წესდებულებაც ამ ქალების სასწავლებელისა; აი, ის წესდებულება, რომელსაცა ვბეჭდავთ სიტყვითი სიტყვით:

თავი 1.

1, ტფილისის საქალო სასწავლებელი იმართება იმ აზრით, რომ ყოველს ქალაქში მცხოვრებს, რა წოდებისც უნდა იყოს, შეეძლოს თავის ქალის რიგიანად აღზრდა და განათლების მიცემა, ასე რომ, ქალი არც შინაურ საქმეს მოაკლდეს.

2, საქალო სასწავლებელი, არის უმაღლესის ინსპექტორის კვლევის მსარეზედ სასწავლებლებისა უწყებასა ქუშეშ და სასწავლებლის მთავრებელი ბძანდება მისუმა ღლესობა, დიდი მთავრის ოდგა თოდორეს ასული.

3, სასწავლებელი არსებობს იმ სარჯით, რომელიცა, დაენიშნება ისი იმ ვერატორებისუმაღლესობის დიდი მთავრის ოდგა თოდორეს ასულისაგან და გერძოპირთაგან შეწირულის ფულით. ამას გარდა, თუ საკმაო არ იქნა ეს დონისძიება, თუთ დიდი მთავრის კვლევის ნაშესტნიკი მისცემს დონისძიებას იმ ფულითგან, რომელიცა არის კვლევის ნაშესტნიკის განკარგულებასა ქვეშე.

4, ქალების სასწავლებლის მართველად დაწესდება სამზრუნველო რჩევა. ამ რჩევას შეადგენენ, ქალების სასწავლებლის მზრუნველი ქალი, რომელიცა დაინიშნება დიდის მთავრისასაგან, და დამტკიცებს კვლევის ნაშესტნიკი, უმაღლესის კვლევის მსარეზედ სასწავლებლების ინსპექტორისაგან, უეზდის მარშალისა, ქალაქის გადვასაგან, სასწავლებლის დირექტორისა და სედამხედველის ქალისაგან.

5, მზურნველს ქალს უწირავს უველაზედ მარველი ადგილი ამ რჩევაში, მხოლოდ საქმის მოქმედება გადად აქვს უმთავრესს სასწავლებლების ინსპექტორსა.

6, რომელიცა წელიწადში ოცდა ათ თუმანზედ ნაკლებ შემოსავალს არ შესწირავს, ის შეიძლება ამ რჩევაში მწერად და ყოველს რჩევის შეკრებაში უნდა მიეწოდებოდნენ იმასაც.

7, ამ მზრუნველობის რჩევის უფლება და გადდებულება არის შემდგომი: ა, დონისძიების მოძიება, თუ როგორ შეიმაგრონ სასწავლებელი; ბ, სწავლის წესის დამტკიცება, სწავლის საგნების დაწესება კლასებში; გ, შესავალ-გასავალის ფულების ანგარიში; დ, განონების დამტკიცება, შინაგანის წესიერებისა და განონები მსახურთათჳს; ე, მასწავლებლების ფულის განსაზღვრა; ვ, დათხოვნა მოსწავლე ქალისა ფულის შეტანისაგან; ზ, მფარველობის და შემწეობის მიცემა ამ ქალისა, რომელიცა ჭსწავლობს უკეთ და იქნება გეთილზნეობით და ჱ, თვალყურის გდება, რა სახით ასწავლიდნენ და განაგოთრებდნენ გეთილზნეობით.

8, საქალო სასწავლებლის დირექტორიც ანწრმოებს სამზრუნველო რჩევის საქმეებსა.

9, სამზრუნველო რჩევის განაჩენი, წარიდგინება დასამტკიცებლად დიდ მთავრინასთან.

10, სამზრუნველო რჩევის გრება არის უოველის თვის დასწყისში; და თუ საჭიროება მოითხოვს, ისე დღითაც.

11, მზრუნველი ქალი, როგორც სასწავლებლის შეუფროსე, თვალ-უურს ადევნებს ქალების გეთილზნეობითს

მოქმედებსა; ხოლო სწავლას რაც შეეხება, ეს უმთავრესი ინსპექტორის გალია.

12, სასწავლებლის განმგებლობა, მინდობილია დირექტორზედ, რომელიც დანიშნება კავკასიის სამხედრო კანცელარიისგან სამხედრო ჩინების წარდგენითა. ის ამოირჩევა უმთავრესის ინსპექტორისგან, იმ პირთაგან, რომელსაც უმსხურნია სასწავლებლის უწყებაში და, რომელსაც შესრულებული აქუს კურსი მაღალს სასწავლებელში.

13, დირექტორი მოგალია ასწავლოს ერთ ერთი საგანი, რომელსაც თჳთან გამოირჩევს; ამას გარდა იმის სელშია, რაც რამ საჭირო არის კლასებისათჳს, მხოლოდ იმ ფულის სამზღვარს არ უნდა გადასტიქდეს, რაც შტატით არის დაწესებული. თუ იმდენი ფული არ გახდა, მაშინ ანგარიშებს სამხედრო ჩინებს.

14, ქალის სასწავლებელში არიან: უმთავრესი ზედამხედველი, მასწავლებლები და იმათი თანაშემწენი. ესენი არიან სულ ქალებთაგანი.

15, უმთავრესი ზედამხედველი ქალი არის თანაშემწე დირექტორისა; ის ზედამხედველი ამოირჩევა მხრუნველი ქალისაგან და დამტკიცდება მეფარველისაგან. მასწავლებელი ქალები და იმათნი თანაშემწე ქალები ამოირჩევიან დირექტორისაგან, უმთავრესის ზედამხედველის თანხმობით და დამტკიცდება მხრუნველის ქალისაგან. მასწავლებლებს მოიწვევს დირექტორი დაწესებული დროით.

16, ქალის სასწავლებელში არის: სასწავლებლის ჩინება, სადაც უკეთესად პირველი ადგილი უჭირავს დირექტორს, ხოლო მწერლად არიან: უმთავრესი ზედამხედველი, მასწა-

ვლებლები და მასწავლებელი ქალები.

17, სასწავლებლის მზრუნველს ქალს აქუს უფლება დაესწრას ამ რჩევაში თუ სურს, და დაიჯერს მბრძანებლის ადგილს.

18 ერთ ერთი მასწავლებელთაგანი, ამ რჩევის სეკრეტრის თანამდებობას აღსრულებს.

19, ეს რჩევა არის ყოველის თვის დამდეგს და თუ საჭირო იქნა, დირექტორს შეუძლიან დანიშნოს როცა სურსთ.

20, საგანი ამ რჩევისა არის შემდგომი: ა, დროს განსაზღვრა ჭსწავლისათვს; ბ, წესი ჭსწავლისა; გ, ეგზამენების დანიშვნა; დ, მოსწავლე ქალების დათხოვნა და მიღება; ერთის კლასიდგან მეორეში გადაყვანა, და ატესტატის მიცემა; ე, სახუჭრის მიცემა.

21, არზა მიეცემა დირექტორს, ქალის მისაღებად.

22, არზასთან უნდა წარდგინონ: მეტრიკის მოწმობა, უკანაღის აშრის მოწმობა და მბრძანების წერილი, რომ თავის დროზედ ფული შეიტანონ მშობლებმა, ორის მბრძანების თავდებობით.

23, ქალის მიღება დანიშნება ყოველს ჭსწავლის დამდეგს და თუ ეგზამენიას დაიჭერს ქალი, მაშინ ყოველთვს შეიძლება მიღება.

24, მბრძანებლის კლასში მიიღება რვა წლის ქალი; და თუ მთავრობამ შენიშნა, რომ ქალსა აქუს ჭსწავლის ნიჭი, მაშინ შვიდ წლისაც შეიძლება. თუ მბრძანებელ კლასში მისაღებია, საჭირო არ არის იცოდეს რამ და თუ მეორე, თუ მესამეში სურს მიღება, მაშინ უნდა ეგზამენია და-

ჭირის ქალმა. მაგრა ისეკი უნდა იქნეს, რომ თვრამეტის წლისაზედ მეტს არ გადასტიდდეს, კურსი რომ შესრულოს.

თავი 2.

ჩსწავლის ნაწილი.

25, იმდენი სწავლა და განათლება რომ მიეცეს ქალსა, რაც საჭირო არის იმათის შინაურის საჭიროებისათჳს, კურსი განიყოფება სამს ნაწილად; **1**, ელემენტარულად, **2**, საზოგადოდ განათლებად და **3**, სპეციალურად. ამას გარდა სწავლის საგნების მიღება არის დაკვლებითი და ნებაყოფლობითი.

26, სპეციალური კურსი მაშინ გაიხსნება, როდესაც ათ მოწაფეზედ ნაკლები არ იქნება.

27, ელემენტარული კურსი არის ორის წლის განმავლობაში, ამ გადის დროს უნდა ისწავლიდნენ უთუოდ: **1**, სალმრთო წერილსა: ლოცვებს, მოკლე კატეხიზმოს და მოკლე ისტორიის ძველის და ახლის აღთქმისას; **2**, კითხვა და წერას რუსულს ენაზედ; **3**, კითხვა და წერას მოწაფეის სამშობლოს ენაზედ; **4**, არიფმეტიკის ოთხს მოქმედებას; **5**, მოკლედ უმთავრესი საგნების სწავლას, რასაც შეიძლება ქალის მოქმედება.

ნება ყოფლობითი საგნები არიან: ფრანცუზული და ნემენცური ენები ცანციობა და მუსიკა.

28, საზოგადოდ განათლების კურსი შეიცავს: **1**, სალმრთო წერილს: ვრცელს კატეხიზმოს, ვრცელს სალმრთო

ისტორიის ძველის და ახალის აღთქმისას, ლიტურგიის და ქრისტიანობრივის ტაძრის ისტორიას; 2, რუსულს ენას; სრულს გრამმატიკის კურს და სიტყვიერებისას; 3, საზოგადო და რუსეთის ისტორიას; 4, გეოგრაფიას საზოგადოს და რუსეთისათ; 5, არიფმეტიკას და მატემატიკურ გაზომაზედ ცნობას; 6 არსებობის ცოდნა; 7, წერა; 8, სტეა: 9, ქალის კელსაქმე და 10, საეკლესიო გალობა.

სხოლიო: ქართულის, თუ სომხის ქალები ჰსწავლობენ თავიანთ სამშობლოს ენას უფასოთ.

29, ნება ეოფლობითი საგნები არიან: 1, ნემენტური და ფრანტუზული; 2, ქართული ენა; 3, სომხური; 4, თათრული; 5, ტანცაობა და მუზიკა.

სხოლიო: ნება ეოფლობით საგნებს ასწავლიან სამზრუნველო რჩეკის გადაკეთილის ფასათ.

30, სპეციალურს კურსში ასწავლიან, რაც ორს კლასში უსწავლიათ იმის განმეორებას, შედგომის დაწყების ჰსწავლას და დიდაქტიკას.

31, ჰსწავლის კურსი იწყობა მირველის სექტემბერიდგან და დაბოლოვდება მირველს იანისს.

32, ეოველის წლის დამდეგს დირექტორი შეადგენს ჰსწავლის შესანს, რომელსაც წარადგენს სამზრუნველო რჩეკის დასამტკიცებელად.

33, ელემენტარულს, ანუ მირველს კლასში ასწავლიან მასწავლებელი ქალები და იმათი თანაშემწენი.

თავი 5.

სწავლის სასეზონობო ნაწილი.

34, თუ ღი რომელიცა ეკუთვნის ქალების სასწავლებელს, შესახულია კავკასიის სახაზინადრო ში.

35, კერძოობით პირთაგან შემოსული თუ ღი, ანუ მოწყალეთაგან შემოტანილი სასწავლებლად, იმეორებს დირექტორთან, რომლისაგან მიეცემა კვიტანცია და ჩასწერს წიგნში, შემდგომ სარეზენსო სამსრულებლო რჩევის და ეს რჩევის გარდასტენს სახაზინადრო ში.

36, სასწავლებლის თანხა შეიტანება პირველ იანვარს, პირველს მაის და პირველს სექტემბერს.

37, თუ თუ ვადაზე არ შეიტანა მოწაფემ ქალს დაითხოვენ.

38, შემოტანილის თუ ღის უკან დაბრუნება არასგზით არ შეიძლება.

39, თუ ღის შესავლ გასავალი და სეიდვა რისამე, დირექტორის ხელშია, ამასვე დაენიშნება გადაკეთილი თანხა მიწერ-მოწერისათუს.

40, თუ ღის ანგარიში უნდა წარედგინოს ოკველს წელიწად თხუთმეტს თებერვლის თორ ადრე სამსრულებლო რჩევას.

41, სახოგადო წლის ანგარიში, სასწავლებლის მდგომარეობაზედ, დირექტორი წარუდგენს ოკველს კურსის დამდეგს სამსრულებლო რჩევას და ამას გარდა წაიკითხვს სახალხოდ აკტში, სადაც შეუძლიან დასწრონ ოკველნი თუ ღის შემწირველნი.

42, რევიზიას მოახდენს სამსრულებლო რჩევა, როდესაც სურს.

თავი 4.

უფლება ქალების სასწავლებლისა და მასში მოსამსახურეთა.

43, ტფილისის ქალების სასწავლებელი იმავე უფლებით არის, რა უფლებითაც დანარჩენი არიან მრავალ იმ საქართველოში ბირველის ხარისხის ქალების სასწავლებლები.

44, დირექტორი ქალების სასწავლებელისა, სამსახურით, თუ მუნდრით, თუ კლასით უდრის გიმნაზიის დირექტორებს.

45, მასწავლებლების უფლება თუ უპირატესის ზედა მხედველობისა, თუ რომ სხვებმა თუ სამსახურში არ იმყოფებიან, ეთანასწორება იმ უფლებას, რომლითაც არიან შინარტი მასწავლებლები.

46, სამხრეთველო სასწავლებელის მწერანი, მანამ არიცხებიან მწერად, ატარებს მერე კლასის მუნდირს; თუ სხვა თანამდებობის მუნდირით დადნა არ არიან.

47, ქალი, რომელიცა შესრულებს კურს, უფლება აქუს შინაურის მასწავლებლისა. იმ კურსის შემსრულებელთ ქალებს მიეცემათ ატესტატი, რომელზედაც კელს მოაწერს მისი იმპერატორებითი უმაღლესობა დიდი მოკრაზა,—ამის გარდა მოაწერებს კელს ეოველნი სამხრეთველო რჩევის მწერანი.

48, რომელნიც ამ სასწავლებელში ასწავლიან, იმათი ქალები მიიღებიან ამ სასწავლებელში უფასოთ.

49, ვინცა მოსამსახურეთაგანი დირსი იქნება კიდობის მიტემისა, სამხრეთველო რჩევა წარუდგენს კვალი-

ის სამსჯნიკს, უმცროსის ინსპექტორის თანაშრომ

ამ პროექტს უნდა დაემატოთ ესეც, რომ ეს მიწვევის სარისხის ქალების სასწავლებელი გაიხსნება ამ **1865** წლის მირველის აპრილითგან. მირველს წელიწადს მიიღებიან ქალები მხოლოდ მირველს და მეორეს კლასში. რომელნიცა დღისით დაიარებიან წმ. ნინოს სკოლისაში თვეიანთის ფასით, იმათ მშობელთ შეუძლიანთ გადმოიცვანონ ამ ახლად გახსნილს ქალების სასწავლებელში მხოლოდ მირველს აპრილამდინ, უნდა მისცენ არზა დირექტორსა და თან წარმოადგინონ დოკუმენტები. დაწვრილებით ცნობის მიღება შეიძლება ამ საგანზედ, დირექტორისას, წმ. ნინოს სკოლისაში: თერთმეტის საათიდგან თორმეტამდინ. ტფილისის საქალო სასწავლებელი იმყოფება კუკიას, ისარდოვის სახლებში.—

განხილვა.

(უძღვნი გვალად მას, გისთჯსაც მიძღვნია—დ. ს.)

«მოყვარეს მიწ-წინ უძრახვენ, მტერს მიწს უკანია.»
ქართული ანდაზა ამბობს.

უფალო რედაქტორო!

სწორეთ მოგახსენოთ, თქვენი ეგ თანამდებობა დიდი მასუხის საგებელი და საეჭვილი რამ საქმე ყოფილა!—რა ქნას კაცმა მაგისთანა თანამდებობაში, რომელ ერთს გაუხვდეს, რომელ-ერთს გაუძლოს, რომელ-ერთი ასავსოსნოს!საერს კაცსა მტერიანად მგონიც და თანამშრომელთაც, მაგრამ ხშირად უფრო მოხდება ხოლმე, რომ თუ ერთი იმათგანს მოიმადრიელებს, მაშინვე მეორეს მოიმტერებს; თუ ორიოდეს მართალს და ჭკვიანს მიწ და მიწ ეტყვის, ის უფრო ხათაბალაა, მაშინ ორსაც მი-

რიც სულტანიელი დარჩება და კუტი ნატანში ჩაკარდება. ბედსა და იღბალს უხვედრებია იმისთანა სნეულება ჩუნჩხანი საზოგადოებისათჳს, მაგრა ეტეობაკი, ღუთის მადღით, ტოტო-ტოტათკი როგორღაც გარეთ გამოდის მუწკებათ და თან გამოაქუს სულ რაცკი რამ ზადი არის შთელ ტანში; თითქმის არის იმედი, რომ სულ განიკურნოს?.. მაგრამ, ვაჲ თქუენს მტერს, რადისღა და სადღა! ოჰ, მართლა, იმას კამბობდი, თქუენი თანამდებობის კაცი ხშირად ორ წუალ შუა რჩება მეთქი, ჩემის თქრით დიდი მოხერხება და აზრი უნდა, რომ კაცმა ამისთანა მდგომარეობაში არც მწუადი დასწოს და არც შამოუარი. რადა ბეგრი გავაწიანუროთ კურდღელსავით და თავი შეგაწუინოთ, სჯობს ჩქარა გაგიცხადოთ ჩემი სეჯდა, მიაზუსი ამ წერილისა, და თქუენც მოსწერეთ გამისადოთ ჩემის სეჯდისა, ღმერთმა ხომ იცის, რომ, ანა რა ჩემი საქმე იყო კალმის ხელში აღება, ან რა მოგჯადა ბუნებრაზობას სალიტერატურო ასპარეზზედ, თუ ერთი რამ მიაზესი არ გამამტუვრალიყო, უჩემოთაც ბეგრნი არიან, ღმერთმაკი ამრავლოს; — მაგრამ იმითი ადრაძინება თქუენი ტკიერთი და ზარალია, როგორც რედაკტორისა, — ამით ყოველად დიდებულის თხზულებაების, გადაკითხვა რასაკჳრველია ბელში კალმით, და ბეჭედა ხუმრობა არ არის, მეტადრე იმით სტატიების წამკითხველების საუგედურითკან, მე მგონია ვეღარ ამოდიხართ, მაგრამ უნდა გაუძღოთ, მეტი რა იქაჯია, რადა გაჭირობა, თქუენი მოწამებრიკი დვაწლი იმედი არის არ დარჩეს უსაოფოდ და დაუფასებელი შემდგომში, ღმერთი, რჯული, არც მე

შეიწუნდი თავსა და არც თქვენ გაგრჯიდით;—კაფაზედ კაფას არ მოგიმატებდით, თუ მარტო მე მსურებიყო თქვენთან გამოლაპარაკება, მე კასრულებ და წამოგსთქვამ რამდენიმე მაროებულის ბირების თხოვნასა, სურვილსა და აზრსა, რომელიც არის შემდგომი:

ამ ორიოდე დღის წინათ შევედი რალაც საქმეზედ, ერთი ჩემი მეგობრის სახლში, ვნახე, რომ ის იყო ამ დღეს მიეღო 1863 წლის იანვრის «ცისკარი» მეკი ჯერ არ მოესწრიეო, რა სახეროთ წამოკიდე ხელი ამ მეცხრე წლის ყურნალის ბირველ წიგნს და უდებზედ მოუთმენლად ჩავიკეთ თვალი, ბირველ ფაზედ სულ ნაცნობი ჩვენი ხალხი შემხვდა, რასაკვირველია ბირველათ უ. დიდებულიძე.თავის ბოლო მოუღებლის «ვიკტორ ჰიუგოსი» რომანის თარგმანებით,—ბოლო მოუღებელს კუძახი, მე მგონია, ეს სახელი უფრო შეეფეროდეს რადგანაც ეს მკორე, თუ მესამე წელიწადია რაც ტეფიდ-უბრალოთ იწერება, თავად ნახევარს, თორემ მესამედს ნაწილს ხომ მაინც ცისკრის ნუმრებში. მე მგონია «მიმოგზაურის ურიასი» თარგმანების სარეკლამობას ქართულ ენაზედ, არც საბრალონის თარგმანება დაუკარგავს,—არა იდეალი, არამედ შესახებ ჩვენის დარიბის ლიტერატურისა, საზოგადოებისა, ცისკრის მნიშვნელობისა და ენისა, რომლითაც ითარგმნება, მაგრამ ამას თავი დავანებოთ, თუ ნებას გვიბოძებთ გვაქვს განზრახვა ამაზედაც ცალკე გამოგელაპარაკოთ თქვენა უ. რედაქტორო, თქვენის ცისკრის მკითხველობით.... ეს გვერდი არაფერი, გადმოვაბრუნე მეორე, უდაზედ ვნახე «ვიღაცამ შეკსპირი» ერთი სამადიანე გვარის

ავტორსა, სწორე მოგახსენოთ, ტოტა არ იცოდ წელში გაეიშალე, ვსთქვი ეს ხუმრობას ალბა გავს მეთქი და ეს უანბო არ არის, რომ ამ უცხო ახალი ავტორის სტატია ესე გაუცალკევებით, უოუოთ ერთი რამე უნდა იცოს აქ მეთქი, და ეს ცხადია სტატიაში რა იქნება:—ან სიბრძნე სოლომონისა, ან სიბრძნე სატრუვის, რასაკვრველია ისე როგორ გავეკადნიერდებოდი, რომ ეს უკანასკნელი თჳსება მიმეწერა უ. მხარგრძელის სტატიისათჳს; მაგრამ უნდა სულქვეშა გოქო,რომ ბიბლიოთიკა ეწერა მქონდა;—მართლაც ახდა!... ამ ამბებმა დამშლიეს და გინც თჳი სტატიიდგან დაიწყებს წიგნის კითხვას მე ბოლო ცისკრის სტატიიდგან დავიწყე კითხვა: წაკიოთხე ბოლომდინ, მაგრამ ლმერთმა ის ღხინათ მოგცეთ, რაც მე ცხირის თოლი გიხადე მაშინ; ბიბლიოთიკის უმთავრესის გენიოზის სახელმა ისე შემაშტუა და ანდამანტივით მამიზიდა თავის გასართობად, რომ არც ვიიეკ,არც კაცსელე, აგდეჩი და წაგიკითხე, მაგრამ საბრალოულების და სინანულის მეტი შემდგომ არა დამრჩენია, სულ თავ ბედი გიწუნდე... არ კიცი რა მაანსხლებდა? მე რა დაგი შენდა ამიტომ უოფრო რომ ამ სტატიის ავტორს ნდომებია უთუოთ ბიბლიოთიკის გენიოზის სახელთან თავიანც მიეწერა და ისე გამოსულა საიტერატურო ასპარეზზედ, ისკი ალბ მოუფიქრია, რომ ულთნო რაც უფრო დანიერს და ძაიერს შეჰკადნა უმეტეს დ უფრო უძლეური გამოჩნდება. მაგრამ გის რა დაკა აქუს, კაცია ხუკსი უყვარს, კაცია ხუცის ცოლი. მართლაც მოგახსენოთ, სიამაღლის გკრნა და სახელს დიბსუული უყვარებ აქუს.

შეკსპირის სახელის ქვეშ ეწეროს. არ მახსოვს რომელ წლისა და რომელში—მაგრამ ესკი გიცი, რომ დიდი ხანი არ არის, ცისკარში წაკეითხეთ «საერმე შეკსპირისა, უ. მხარგძელის სტატიას (იმედი გუჩქუს, რომ უ. მხარგრძელი არ განგვირისხდება, რომ ესე თავისუფლად მოკლეთ გსწერათ იმის უოველად გრძელ გვარსა და სახელსა, რა გქვსთ ეკონომიური ანგარიში არის ამაში დამნაშავე, აი როგორ: მეტი მეღანი, მეტი ქალღლი, მეტი ბეჭედი, მეტი გული მოუნდება და მეტი დრო წავა, სულ ესენი არ არიან აღვილი საშოვარნი, მეტ-დრე წვსწოჯნ, წვსწ დროში, რომელსაც სხვანი მუქოათ აღარა მუშაობენ წვსწოჯნ....) რომ დაგხედეთ გითქრეთ, რაღგანაც ამ წინაზედ ერთმა უ. მხარგრძელის მაგვარმა ლიტერატორმა გაგვაცნო შეკსპირის სიერმესთანაო, უოუოთ ამ ახალგაზრდა სტუმარ ლიტერატორსა უკისრნია მძიმე ტკრთი, რომ გაგვაცნოს, სიერმის შემდეგ სხვა შეკსპირის ასაგებსთანაო ნათ ე. ი. ან მის სიუაბუკესთანაო, ან როდისაც ის დაზარებული კაცი იეოო, და ან მის საბერესთანაო—თქუსხი რისხვა არა მაქუს, არც ერთზედ გულში არ გასუსრია მეღნიო, მხოლოდ ერთი ორი სიტუეთ მოვიდე შეკსპირის ცხოვრება გამოუსაღნია,—მკ ამ აკტორს სტუმარს გეძახი, იმიტომ კითიღიმედულობთ, მღუთის მადიით, აღარც თუთხ იგვდროს იმისთანა თავგაწირული დვწელი და აღარც ინებოს თვის შეწევნა ცისკრის მკითხველთა, მგონია ეს სტატია იეოს ანი და ჯ-ე. ე. ი. ჰირველი და უკანასკნელი—კატამ წვმა მქნეთ, ამოგვთ თვეხიო.—უ. მხარგძელი ჰირდაჰირ განრჩევას ანუ ღი-

წერას შეკსვირზედ (როგორც ის ანბობს) დასძგერებია, მერე ნეტავი მეორე ხარისხის შეკსვირის თხზულებაებს მაინც შეხებიყო! ახა! —მართვა არ შეშამა დასწავინა, არც ქურდობა უქნია ხახსთუნა, ის წყალ გალმა მოსწიადებია იმ ფიქრით, რომ წყალ გამოლმა მაინც დაბრწებოდა, იმასკი რა ვიციქრებინებდა, რომ რახან ორ კურდელს გამოშდგებოდა, ერთსაც გელარ დაიჭერდა!.. ჩემი ფიქრით ჯერ უნდა იცოს თავდუნ საკანი განრჩევისა, ანუ აღწერისა, მერე განრჩევა იმ საგნისა, უკეღა ხალხის დიტერატურებში ასე არის;—თხუზულებაები ყოველთუს უშლიან კრიტიკას. ეს ვუციდებელი კახთნი და რჯული არის დიტერატურობაში. ჯერ ჩვენს საზოგადებას ერთი შკანასკნელი თხზულებაც არ წაუკითხამს თავის სამშობლო ენაზედ და კრთბაშო იმის პირკელ თხზულებების განრჩევას კითხულობს, ბარაქალლი, ყოჩაღ ქართველებო! ნულარ წუწუნებთ, მეტი მეტს ანბხლობას თავი დაიბეთ, ხედამთ რა დიტერატორები გეიაღებიან? მგონია რომ თავდზედ ცრემლიკი შეკაშრით და!... ჩვენ მეტი აღარა გვთქმისარა, მარტო დმერთსა ვსთხოვოთ, რათა მან განაძრიელოს უ. მხარგრძელის ოჯახი, უფრო დაუგრძელოს მხრები, რომ იმისმა მაკამ იმისთანა შრომა კვლავაც შესწირონ ჩვენი მშობლიური ლიტერატურის საკურთხეველზედ! მართალია არ ასრულდეს ესა! ყოკაღდე ნუ იყოფით! ჩვენ სულ ქვეშე რომ გვთქოთ, ქართველი საზოგადოება დიდს ნაბიჯს სდგამს წინა უ. მხარგრძელის მოწაღებით, დმერთმა უშველოს, ადიან რამ კლდი გამოგვიხნდა წინამძღვრად! ყოველივე

მსოფლიო ზრუნვა დაგვტეებინა და შეკსპირის გენიოსური მოეზიის განხილვით დაგვტბო, ერთი სიტყვით ძალიან მაღლა ასწევა, მაგრამ ერთი თქვი გვითხარეს: კაც თუ მაღლა უურებით, როგორც ერთ ზღაპარში, გარსკვლავთ შრიცხველს მოსწყდა,—ჩვენ წინ რაც არის ისიც კეღარ დაინახოთ და ხაროში ჩავსცვივდეთ, ჩემი თქვრითაც ეს უფრო შკუახედ ახლოა და სხვამ თავისი იცის, რასაკვრველია რა უფლება გაქვს ავტორს უთხრათ: ეს რათ დასწერე და ეს რატო არაო!... რაც დასწერა ჩვენ ის უნდა გავშინჯოთ და მადლობელნი კიეკნეთ, ალბათ რაც უფრო იცოდა და რაც უნდოდა ის დასწერა, მაგრამ ეს შენაშენი ჩვენს საზოგადოებაზედ შორს არის, ამიტომ უნდა ჩვენ მგოხრელთაგან ბატონი გითხოვოთ რომ უ. მხარგრძელი თავის უოველდ მეცნიერებასთან და მაღალ მწერ მეტყველობასთან, რომელსაც ჩვენისთანა უბრალო ქართველი კაცი ძნელად მახედება იმის უღრმეს ჭვრეტას და იმის უსწორ-მასწორო უმსგავსო რუსუ-ქართულს ენას(თუ კისე შეიძლება იქმა)როგორც გვებაასება უ. მხარგრძელი—კაბობ თავის უოველდ მეცნიერებასთან ჩვენნი უმეცრება უნდა ჰქონდეს სახეში, თუ ჩვენი საზოგადოების მიმართულებისათჳს და საჭიროებისათჳს ეურნარ იბერტყამს, მაშ დაბძანდეს სახლში, ჩაიკეტოს კარები და იმტკიცი იგითხოს და სწეროს თავისთჳს სანამ მოეწონებოდეს... თუ არა და, თუ მეოქვეზობა უნდა ფუხის დასვლებასაც არ უნდა ნაჯიბობდეს: ნაოქამა, ნუ შეხვალ ნუ ებანებიო, ნუ გამოხვალ, ნუ თრთიო!... უმჯობესი თუ ელაპარაკები შენც იმისებით უნდა იტიკტიკო;

თუ ჩვენში სწავლა და წარმატება უნდა, ჯერ გვითვალ-
ზოს ის, რის მიღებაც შეგვიძლიან, ჯერ მოგვცეს ზური
არსობისა, მერე უკეთესიცა... ყურნალი ასეთი კი რამე
არ არის, რომ ვისაც რა მოუნდეს ქვეყნში ყველა ჩას-
წეროს; მეტადრე ჩვენს, სულა გვაქვს ორი ყურნალი;
ერთი საერო ანუ სამოქალაქო, მეორე სასულიერო, მა-
შასადამე, უნდა ვეცადნეთ იმათში ის მოვაქციოთ, რაც
უფრო უბარი წამალია ჩვენი საზოგადოებისა, სულიერი
თუ ხორციელი ხინჯის განკურნებისა. ავა, თქვენ არ
მომიკუდეთ, ეს კიდეს ახსომს, ყურნალის ამ ნაირს და-
ნაშრომებას იკეთებენ ზოგი ერთნი ჩვენნი დაუბეჭდა-
ველნი ანუ თავისით წოდებულნი დილეტანტორნი (თუ
დერსნი არიან ამ სასყიდისა) და თავს აბეზრებენ კაცსა
თავის თხზულებებით, კითომ იმით ატხადებს სამშობ-
ლოს მოყვარეობის გრძნობათ, ისკი არა თუ, იმათ ჭაშ-
რათა აქვსთ კითომც ატანობან საზოგადოებას რომ ისე-
ნიც ქვეყანაზედ ცხოვრობდენ!! კინც წიგნის მიწერას და
გრძნობის გასტხადებას მოისურვებს გისთანმე, ყურნალი
იმის თორჩა,—ცისკრით გამოეხმაურება, მეორე იქიდგან
მადლობით ბანს მოსცემს;—ზოგი შამას მიუძღვნის, ზო-
გი დედას, ზოგი ძმას, ზოგი შეგობარს, ზოგი დას! (ა-
დასწყევლა ღმერთმა, აკი მეც სულმა წამძლია! და უძღვენი,
მაკრამ არ შევცდი, ის ხომ უცხო არ არის,—ჩე და ის
ერთი სისხლისა და ხორცისანი გართ, ერთარსებას შეკა-
დგენ...) საზოგადოებაკი გისდა ახსოვს,—ერთი უბრალო
სტატიით თავის თავსაც ატანობებს, მრავალთ ქართველთა
და გისაც უღმენის იმასაც? ეს ბეჭდსა ნიშნავს, მეტადრე

თავ მოშწონ ახალგაზდა ავტორისათვის, რომლებსაც მწვანე კალტრებისაგით თავები მოაქვთ, რასაკვირველია ხშირათ ხნიანებიც არ არიან თავისუფალნი იმისთანა ცოდვისაგან,—მაგრამ მეც მგონია რომ, უ. მხარეძეი უველაზედ უმეტესად თანა ზიარია ზემოხსენებული ლიტერატორების ჭაშნაში. ახლა ჩვენ წარმოვიდგინოთ ამ დროს რედაქტორის მდგომარეობა, ხუმბრობა გამგებით, ამ შემთხვევაში მოწამე არის, ორ წუალშიც რჩება, როგორც ზემოთაც გვთქვით, უარი უთხრას დაბეჭდვაზე, ცხვირს დაუშვებენ და უკეტ-უკეტს დაიწყებენ,—როგორ გაბედო, დამცადო თუ ხელის მოშწერსი არ გაუნახვროთ» და მრავალი უთვალავს ამისთანაებს დაროშმს თავებიანთ დვარძლიანსი ბირთით და ენითა... რა ქნას ამ შემთხვევაში? რედაქტორიც ისეთი კაცია, როგორც სხვანი უველანი. ჭამა, სმა, ცხოვრება, მისცლა-მოსცლა ისეთი უნდა, როგორც ერთის და ორსი. რიგიან და მართებულ კაცს შეშვენის—მეორეც ესა: ხომ უნდა დაიბეჭდოს რამე ჟურნალში, რომ ხელოვანი არავინ იწყინოს და არ გადრუიოთხოს! მაშასადამე ბედაურების შემდეგ ავიღოთ შეკსმარის განრისხების ავტორთან ლიტერატორებსი რჩეობით ბურთი და მოვლენი: ეს ცხადია, რომ ბრძენში ცოდოვალი ეთხადია!... ამისთანა სიბრუნების შემდეგ რედაქტორიც ადგება და შესწირავს რამდენიმე ფურცელს თავის ჟურნალში ისეთს თხზულებას, რომელიც სულ უკანასკნელი იმ ქალაქელთა არა ღირსი რამ ზელაც იქნება. მეღვინე და ასოების ამოწერობების მოცდება, ხომ რასაკვირველია სულ ცუტა და ფუჭი ძრომაა...

ამ გვარ თავზულებას გავკადნიერდებით და მივსთვლით უკეთესად ვიდრე ეხლად უ. მსარ. სტატიასაც... დაბეჭდვის შემდეგ ახლა მეორე ზირი გამოუტყვრება რედაქტორს, ვაის გაეურება, ვუის შეეურება, სულ ამ ტეტხლში იწვის, ვნახავ, ჩუნ მკითხველნი, ახლა ჩუნ კიბერებით და ამახად გამბობთ,» აი, ფულებს გვართმევსო და ვისაც ქართულიო ენის სასწავლებლად, ან თარგმნის და ან თითონ თხუზამსო სულ იმისთანას ასწლებს ჩუნწნზედაო, კატო, განა ჩუნწნკი სალხნი არა კართო, თავზედ ქუდი არ გვსურამსო, ავიღოთ კალამი და რაგორც ღმერთმა შეგვაძლებინოს ისე ვატნობოთ ჩუნწნი დარდი და ვარამი რედაქტორსაო, იქნება ღირსი გახადოს თავის ყურნალში დაბეჭდისაო, რომ უ. მსარგრძელის მგზავსმა დაუვატიყუებელმა ლიტერატორმა წაიკითხოს და ვატარა მაინც შეატყოს, დაიხიაოს უკანა, თუ სულ არ შესდგეს, თავის მდგომარეობაზედ მწერლობისაკანაო. აქედგან წარმოდგება ორ ნაირი სარგებლობა, ალარც თავიანთ უოველდად დიდებულს თავებს გახდიან საკიცხავათ და ალარც რედაქტორს ჩააგდებენ სხვის უბაშიაო» ადგება მართლა მოთმინებითგან გამოსული ჩემისთანა გმირი და მამაცი, განკადნიერდება და გაბედავს სალიტერატურო ასპარეზზედ ბუსბერავნობას,—გააჭრელებს მალალ მწვერ შეტუგლობის ენით ეპისტოლეს რედაქტორთან მუდარით და კედრებით მიიღოს მონაწილეობა და გადასცეს ქვეყანას იმისი დარდი და ვარამი, მართლა და ამ წერილს სწორეთ ეს მნიშვნელობა აქვს!...

ახლა უ. მსარგძელი იტუვის: «რას მიედ-მოედება ეს

გილაც არისო, რამტელს უმედობს, რას ბაქი-ბუქობსო, აქ რა დროს ქადაგება არისო, საქმით მითხრას, ხელი დამიდოს შეცოდებაზედ, ასე უწყალოდ რაზედ სწყდომს ჩემს შრომასაო, ამაში არა ტუუის, ნება აქუს ჩემგან ითხოვოს ესა, თუმცა ზიზღი მოგვდის როდესაც ვფიქრობთ რომ ერთი კიდეც უნდა მიეხედოთ და თავი გარდვაკლოთ ამ ეოველად უმსგავსო სტატიის ნაწყლულევანების საჩუქნებელად.

დღეს დილით, ჩემს ოთახში შემოგიდა ბიძა ჩემი, როგორც მოგეხსენებათ ჩუქნი ძველი კეთილშობილი ხალხის ანბავი:—დავითნი, სამოციქულო, სახარება და ბარგდიტონი თხუთმეტ-თექვსმეტი წლისას გაუთავდება, ეხლაკი მოუცილებლად აქუს ცხვირზედ სათვალე და ხელში დაუშდომელი; გეუხვის ტეოსანი თითქმის სულ ზეპირათ იცის და ციხვარსაც სწორე მოგახსენოთ ძალიან ეტანება და ბევითათ კითხულობს, ეუურება კიდეც ისე, როგორც ერთსა და ორსა ქართველს, რომელთაც სხვა ენები არ იციან თავის სამშობლო ენის მეტი.

—ეს ბიძა ჩემი შემოგიდა ჩემ ოთახში გახარებული, ხელში ციხვრით და უცებ შემომძახა: იცი რა გახარო ჩემო ძმის წულო?

—რა მეთქი, მე უპასუხე.

—რა და რაო, თქუენ ახლანდელი ემწყლები, რომ გაიმახით: ეხლა სასწაულებს გელარ ეხედომთ, გელარაო ახ ციხვარში ირა წაეკითხე, ისეი არ გიცი რადის, რასულათ სწერია წეიწყადი, თურმე ერთი სიდიდე მთელი ქუეყანა, რასაცკი ეს მზის თვალი ანათებს სულ ქვეყ-

ხელ-ზესკნელი ერთად შეერთდა, რა კაცი და რისთჳს, სამასი წელიწადი უქმად აუდგიათ, იმათში მარტო ერთი კაცის რაღაც ჯანაბური სხელი არის მოხსენებული, მე გერ დავიხსომე,—ის უთუოთ მოთავე იქნებოდა! აჰა, ამაზედ რალას იტყვით, ეხლაც არ მორჯულდებით?—ამ სიტყვებზედ მე სიცილით გედარ დავიწირე და იმასკი ტოტა არ იყო ეწყინა: მოხუცებულის გული ხომ ასიზია, როგორც უმაწვილისა, და გავკვრებით მომაჩჩა ხელში ამ წლის იანვრის ცისკარი წაიკითხე, თუ არა გკერათ და თითონვე ხელი დამიდო თავში, ჩათვალეო; მე წავიკითხე იმის გულისთჳს ხელმეორეთ: «წარსულს **1864** წელსა ივნისის **23**-სა მთელი განათლებული ქუჩუანა შეერთდა ერთად, რომ ეუქმათ სამასი წლოვანი იუბილეე გილიამ შესქპირისა». მართლა, რომ ბიძა ჩემს გიდეკ კარგათ გამოუცვნია და!! აქ უფრო გაუგებარი არის, ბაბა, თქუჩუნი ჭიორიმე, აქ რა ქართული ენა და ჭკუნრი არის? «განათლებული ქუჩუანა» კერ არ არის ჩუჩუნ ენაზედ ისე, როგორც სხუა ენაზედ... შეაძლებოდა ამაზე მაგიერად ეხმარნა: «ნასწავლი შეცნიერი ანუ განათლებული სალხი «შეერთდა ერთად,» რა ენა არის? გიდე გაჰკე გიდე გათვრიალე, ეს არის მოუფიქრებელი გამეორეო ერთი და იგივესი; «ეუქმათ» მაგიერად შეიძლებოდა, «ქალესა სწავლულთა» სამასი წლოვანი იუბილეი, ხომ ისე არ ულგება ჩუჩუნ ენას, როგორც წეკლი ერბოს, ანუ ზეთი. უ. მხარგძელი ბძანებს, რადგანაც მრავალთა თქუჩუნ ბეჭრი რამეა შეკსპირზედ მეც მსურს გსთქო რამოდენიმე სიტყუა ამაზედაო,—კუთ ოცი გამოუოკო, ნათქომია, მეც

ნახირა-ნახირო!... უფალი მხარგძელი ამბობს: «ჩუნ-ნი გა-გიხსნოთ შეკსპირის პოეზია». უ. მხარგრძელო, ჩემის ჭაზრით, იმათ გაიხსენებენ რაც აღრე იცოდა სიდხმა და სხუა და სხუა გარემოების მიზეზებით დაკიწუებას მიეცა, ჩუნ-ნი, რომ გვქონია მაშასადამე, უფრო რიგია გსთქოთ, გაგიცნოთ ანუ გისწავლოთ შეკსპირის პოეზია. ერთ ღრმა წინასწარმეტუველებასა ბძანებს კიდეც მხარგრძელი: «ჩუნ-ნის შიაც მოვა ის დროება, რომლისაც საშუალ განათ-ლებულთ სიდხმების გახორციელდება კითხვა და სწავლა». ღმერთო დიდებულო! არ გიცი, მარტო მე გამოკედი ესე უმეცარი, რომ ამტელ სიტუებში ერთი ოტის ტო-ლის ჭაზრს გერ გხედავ, თუ სხუანიცა შეკანან ამხანაგები ამ საქმეში?... ია კიდევ როგორ გვკვირებს უ. მხარ-გძელი თაკის მახკლა-გონიერებით და მოგრს მკრეტელო-ბით, ის ამბობს:» რადგანაც ანგლიის კორონოლკა კლი-საშედი განსაკუთრებით მეარკლობდა თეატრსთა, იმი-ტომ ერთი თაკის ტრაკედიაში შეკსპირიც გამოიუანს ამ ქალს და სცენაზედ მდგომარე პატარა კლისაშედზედ ათქმეინებს იქ მეოთეტოთა: «უმაწკლში იმეოფება მთა-დი მომავალი ანგლიისა». მერე დაღად-ჩეოფს უ. მხარ-გრძელი და იტეკის: «ია კეოიდშობიდება! პოეტისა!!» ხედავთ რაში იპოვნა კეოიდშობიდება! პარაქადა მხარგრ-ძელო! აბა ჩუნ-ნ, ცოდეიდნი უმეცრება რას მოგსდებო-დით მაგ ღრმა აზრს? აქამდინ ჩუნ-ნ გვეგონა შეკსპი-რის ერთი რამ უბრალო ჭაზრი უფრო ღრმათა ხატებს იმის კეთილ მობიდებას, ცხოვრებას და უპირატეს მსო-ფლიო გენიოსობასა, სადაც შეკსპირი მტერს მოუგრობს

უშვრება, სანამ აქა, სადაც პოეტი, როგორც ცქერა უბრალო, მარიებული და პატიოსანი კაცი მადლობას მადლობაი უსდის! მაშ ბოდიშს გითხოვთ ამდენი ხანი რომ შეცდენილებაში გიყავით, როგორც ჩუნ ისე მრავალნი სხვანი და იმანაკი თვალები აგვიხილა, გვაპატიე რადგანაც ამ საქმეში ვერა გსჯედებოდით ისეთ კეთილშობილებას, რომ განსაკუთრებით შეგსწირის როგორც პოეტისა გენიოზის მესაფერი უოფილიუო! ამას იქითა იუკნ ნება შენი.... თქუენი რისხუა არა მაქვს თუ ეს კაცი ქართველია სულ არა შრწმსრა, თუ ამას ქართული ნიშანწუალი აქუს რამე! შერე უწარჩინებულეს ტრაღედიებს ჩამოსთვლის უ. მხარგრძელი და ერთ ბაშათ წარმოიძახებს: «ჩუნ შეუძგეთ მას» კერ ერთი, რასაც რავგენიმე ტრაღედიებსედ ამბობთ, მაშ უნდა იოქმას, შეუძგეთ მათ ახლა რას მათ? რა უნდა გავგიგოთ, რომ შეუძგეთ? შედგომა, სამკლობითი ზმნა არის, ბძანეთ ახლა მოქმედებითი,—რა უნდა გავგეთო რომ შეუძგეთ? აქ უნდა იოს სიტუჭა: შეუძგეთ მათგან განხიძგას, ან გარჩევას, ან აღწერას, რა ვიცი როგორა გრებავსო, შერე ამბობს «ამ ჩემ აღწერაში შეგსწირზედაო» ეს რა ენა არის? რომელი ქართველი იტუვის ამას?! მე გერ გამიგია ან რა წინადადება აგიღიათ უ. მხარგრძელო თქუენს სტატიისათუს» შეგსწირზედ აღწერა» რა ჭაშრია?! ან აქ რა ქართუული ენა არის: «იდეები შეუშვა შეგსწირმა ოვის ტრაღედიაშიო»? შერე ამბობს: «ამ ოვში გაანუიხილოთ ტრაღედია გორგოლიერი, შეუძგეთ მათ» აი, ამისი პატრონი, ამ ენის მცოდნე სწერს ქართულს ენაზედ, შერე რას? შეგსწირზედ

განრისხებასა» აუსრულა შე სიტყვა ქარ-ულად ქნაც ვინ შე საბრალდო ეკლესიამ შეცსბირის სახელით, რომ ამასთანა შეცრუებები გაეკეთებინა! რადგანაც ეს სტატია უცრო თავისგმანსა ჰგავს, ამიტომ ურიგო არ იქნება ორიოდ სიტყვა ითქვას აქ თითონ თარგმანების ხასიათზედ: თარგმანებს აქვს ორ კვარა დანიშნულება; პირველი არის თარგმნა სიტყვა სიტყვაზედ, ეს იხმარება მაშინ, როდესაც გვსურს ზედ მიწყვნია და სამდებლად გავიგოთ ხასიათი რომელიმე ენის შეკრულობისა და სწორების გამოხატვისა, ხოლო მეორეუცრო საკვირო ჩვენი ხალხისათვის, უცრო სმარებული და განცრეტებული სწავლულებრივის ხასიათში,—არის თარგმანება რომელსაც ჩვენ არ ვამოუკლებით სიტყვა სიტყვაზედ გადმოტანას კერძო ენიდგან მეორეზედ, მხოლო გვსურს ვთქვათ სხვა ენიის ჭვრეტა, რომელშიაც წარმოსთქმა გინმე შეკრულმა, რომელიმე უცხო ენაზედ, მაგ. თუ ჩვენა გვიარგმნიათ ქართულად შეცსბირსა—უნდა ვეცადნეთ იმ ნაირათ გამოვხატოთ იმის სწრება, როგორც ის თითონ დასწერდა ქართულ ენაზედ, ქართული რომ ეოფილიეო.—ახლა ისეც მიგბრუნდეთ უ. მხარგრძელის სტატიას: «გარდვეტროთ ერთად» რა ენა არის?! «ან სასტ კი ბრიტანია» რა გამოხატვა არის?! «ის ძლიერი, მხნე და შემძლებელი» აქ ერთსა და იმასვე არ იმეორებთ სიტყვა და სიტყვითა უ. მხარგრძელო, ერთი სიტყვის ალაგი სამ სიტყვას არ უწერია? «ნიადაგი ბედი» რასა ჰქვიან! «სახლი ჰქვიან ქალებით, ლამაზებით,» რაო, ქალები სხვანი არიან, და ლამაზები სხვანი, თქვენ ჭკუაში, თუ როგორ? რასულ-

ში ეგ ჭაბუკი არ არის, რალომ კარგად არ დაკვირდით იქნება გაიცინოთ! რათ დაგეზარათ? განა ჩუენსავი გვიხატია—უშნო, უგანზრახო სტატიის კითხვა და იმაზედ წერა?! «ამბისთანა ჰირობებში» სრული განსვენების საჭიროება» მმართველის საქმიანობა «მოხუცებლობა» «გიმნაზიური» სულ ეს სიტყვები ქართული უურის სასმენელის რევნიდენ და თქუენიკი არ გიცი!...

ხოლო უ. მხარგრძელის «მორცხვმა ნატურამ» კი ერთი შემოხვევა მოშაგონა: ერთ მეკლესიაში მოიტანეს კარგი ღვინო, ერთმა სტურმა ნახა გაშინჯა და თქო: ჰო, მეც ჩემს ღმერთმა, აი სწორეთ ნატურალური ღვინო ეს არის! მეორემ ეს გერ გაიგონა და თუნდ გაეგონა არც იცოდა ამის ხმიშენელობა, და წამოიძახა: თუ ნაწურალი ღვინო ესეთია, მაშ თავი ღვინო რალა უნდა იყოსო! გაიშიშა, გაითუ ზოგიერთმა ქართველმა, აქ მოხსენებული ნატურაც ამ გვარად არ გაიგონოს, მაშასადამე არ შეიძლებოდა გამოგეცვალათ თქუენი მოკრძალებული ნატურა: ან მორცხვი ბუნებითა, ან გვამითა, ან ხერხითა, რა ვიცი რამეული სიტყვა არის რომლებშიაც ქართული სისხლი და ხორცი გამოსჭვირს. «განერიდა მძიმდება ლირიკოსი» ეს არის რუსული ჭაბუკის გამოხატვა ქართული სიტყვებით. «ხაშმიანი სიტყვები» ხერგული ზეში გაგონება არის! უთუოთ შხამიანი სიტყვები უნდა და ეთქო უ. მხარგრძელს. ის ამბობს გიდეც «ლირიკა სულიერს სიძაგძელებას და სიმდაბლეს თავის ქალისას» რაო! სიძაგძლობა და სიმდაბლე, ერთი კეთილი თვისებაა და მეორე ბოროტი, თუ ორივე ერთსა ხატავენ? განა ეგ

რეთი სიტყუა სიტყუაზედ მოუფიქრებლივ სოარგშნის გინმე? რა გქნა, სად გასწავლიათ, სად გაზდილხართ, ქარითველები თვალით არ გისახამთ თქუენ დღეში უ. მხარგრძელო, თუ როგორ არის თქუენი საქმე?... ამ წყრილ მალებს თავი დავანებოთ და გავშინჯოთ სადც უ. მხარგრძელი პოეტობას ჩემულობს, უოუოთ უნდა გამოაჯავრონ შეკსპირს, ლექსითა სთარგმნის. მაშასადმე იქ უფრო სინამდჳლე მიუტიებელი საჭიროება არის; ანა გასნვიცადოთ და ვიხილოთ ეგ ესი უ. მხარგრძელმა კეთილ და ძრიელ არს პოეზიაში, აი, ლექსებით აღწერს ბაგეთა თჳსთა და იტყჳს: «წყეული იყოს მრავალ სუეებოდენში ანგლიურ, ფრანცუზულ და რუსულ ენებზედ არის, **Духи тьмы**, უკანასკნელი სიტყუა ნიშნავს: საშრალესაც და საბნელესაც, ანუ საწუალდაწესაც. აქ უეჭველია, რომ უკანასკნელ შნიშვნელობაშია მოხსენებული, მაგრამ უ. მხარგრძელს რა ენაღლება როგორც უნდა იყოს!... «წყეული იყოს შთამომავლობა» ვისი, რისა? მთელ შთამომავლობასკი არა სწყევლის დარი, მარტო თჳის ქალს ეუბნება: «წყეულო ნაშობო ანუ სახსლეტო! დამეკარგე აქედგან» მერმე ამბობს უ. მხარგრძელი: «ძამოფანტე ქარით ჰაერში, თესლი შობილი უშადურ ხალხში» დედაში არის: «განფანტე ქარით თესლი,—შვილები უშადურის ერისა». არა აქამდინაც. თორემ ენაღვა დრო ეკითხოთ უ. რედაქტორო, იქუენც თჳი შეგწყენიეთ და ქალს კინც წაიგითხამს, უ. მხარგრძელის თანაძახით ა ესა საგინებელი გაგხდათ, რა უოთ, ესეა სოფელი, ჩუენს მარტო შეგვიძლიან გუსახელოთ: მოუკარეს ბერწან უძრა-

სული, მტკიცე ხორცი უკანასკნელი». — მეკი მაინც ეჭვშია კარ, რომ უ. მხარგრძელი თავის ჭკუით კაებედას «ვიღაცამ შეჭამა რითიც კაშოსვლა სალიტერატურო სცენაზედ, უოუოთ ვინმემ გაამხნევა და წაქეზა ამ სიმამაცეში, თორემ ამ რუსულისა და ქართული ენების ცოდნითა შეჭამრსკარა, ტრედიკოვსკის რომ შესებიოთ ისიტკი დუშიის გმობა იქნებოდა.

— არა უ. რედაქტორო, მე ი რასა გიქროთ, უოუოთ ქართული ენა უნდოდა ესწავლა და ამიტომ უ. მხარგრძელს თქუენთან წარმოუდგენია გასასწორებლად ეს სტატია, ანუ უფრო კანონიერად გსთქოთ — ეს თარგმანება, რომელიც შეგირდი ოსტატს წარუდგენს ხოლმე ენის უკანონობების და შეცთომილებების საჩუენებელად, რომ შემდეგში უფრო ლასაოიანი სწერონ, — თქუენ იმისა იყუნი არ გითხოვებია, აგიღიათ და დაგიბეჭდიათ, — ეჰ, ეს როგორ იქნება! ეგრეთი ლიტერატი განა შეიძლება! ადამიანობა არ არის, რა საკადრისია? შენ ჩემმა დმერთმა უ. მხარგრძელს დიდი საუკეთური მართებს თქუენთან! (*)

(*) აქამდინ რომ წაიკითხე, ძმაო მკითხველო, ეს განსჯილება და სრულებით ამ პატივცემულის პატრონის აზრებთან თანხმა კარი და ნამდვილათაც ასეა, მაგრამ ეს საუკეთურიკი, რომ ჩუენ თავს არ შეგვიდგია და არ გაგვისწორებია. ამაზედი ნურას უკაცრავათ? კაკო და, მაგითი არა კართ უბედურები ჩუენი წოდების ხალხნი? გზაგნიან იტალიანურს ენაზედ ნაჩხაბსა იმ კაცის კელით, რომ თუ ერთი უარი უთხარი, საუკუნოდ უნდა დამარხო ეს

უ. მხარგრძელო, თუ თქუენსი სწავლა, განათლება გრეხაგდა ისეთი კაცით დაგეწურდით, რომ გაგეგებინა რამე; თქუენს სტატიას გინც წაიკითხავს რესულად უნდა თავი გმნოს, მაშინ იუ გაიგებს რასმეს; ახლა უცილობ ხომ არ იცის რესული და სომეხი ენები,—იმათ რაღა გაუწყოს, აი ბიერველად ისეთი უნდა ცუოლიეთ სახეში; თორემ სხვა ენებისა შეიდნე თქუენი უშნო უცრო «ვილიამ შექსპირი» გულს არ აირევს, სხვა ენაზედ წაიკითხავს.—არა თქუენს დაღონებილო, ხომ იცოდით თქუენი თავის ანბანი და გრძელი მხრის ძალა, რაღა ბირდებით ამ გმირულ სტატიას დაეთრანდით. მაინც და მაინც უშიროებს ბენიამინის ახზულებების განრჩევა რომ არ გეცოდინა რა იყო?! თუ თქუენს არ იცოდით თქუენი თავის ანბანი, სხვას მაინც ჰკითხვიდით: ნათლომია სამკერ კაზომე ერთხელ გამოსწერო. კაცო, სკვემიდგი იცის თურმე. ჯერ კაზომამს ძგალსა და მერე ისე ჩაეღებამს და თქუენს რა დაგემართათ რომ მაიდეო მხარზედ ისა, რასაც ჯერ დაუდგინებდით.—მეტუკიან გიორგიმე ბრძენი ამ საუკუნისანი: «კაცო ეს რა ამბავია რომ ნაღებულობის შეტს ვე-

---

ერთი მხრივად ობოლი სამოქალაქო ყურნალი და თანაც ზედ დამატებენ, ვით თქუენს ტყავს, თუ ერთის სიტყვის გასწორებას შეეხებიხარო, ხუნწნ გიყვრობთო, ქჭ, დაბეჭდეთ და ეკუბის ერთი ღუთის ნიერი კაცი გამოხნდეს და „ს შაგ მორეული ყანა გაგიმარცლოს შეიქა, ამ შემთხვევაში მადლობას გიძღუნი ბატონო ავტორო, ამ შრომის მიღებისათუს. რედ.

რას სდაშს ამ სტატიაში,»! რა ვქნა, გუშასუხებ მოწიწებით, მე ამაზ მეტს ვერას ვხედავ და რასაცკი გხედამ სრულის გულწრფელობით ვალვიარებ, ხოლო კინც ამაზედ მეტი და ან ამის წინააღმდეგი რამ შანიშნოს იმას ისა ბრძანოს....

ბოლოს უ. მხარგრძელი დასკვნის ამ სიტყვებით: მე სრულებით არა მაქვს განზრახვა გაგატნოთ სრულად შეკსპირი და იმის ტრაღედიები». ეს სიტყვები მაგონებენ შემდგომს ანეკდოტსა: იშერელი თურმე კიდობანზედ მივიდა ბურის ამოსაღებათ, გაშინჯა რომ არაფერი იყო და დაიძახა: არცა დეკს და არცა ქვე მინდაო.—ჩვენ ამითი გითხრებთ ამ წერილს, ალბა შეგვიძლიან ვიღაცამ შეკსპირის განკრძალების მოგვდა. აი სულ ყველა მოგვებინა მანამ ამას გაკვეთხამდით და უ. მხარგრძელსაცკი ურჩევთ რომ არც იმან შეიწუხოს თავი ამ გვარ შრომაზედ.

ახლა მშვიდობით ჩემო კარგო და გეთიღო რედაქტორო, რომ მოთმინება არ დაჰკარგეთ და მომისმინეთ ჩემი დარდი და ვარამი, მაგრამ რასაკურველია, უფრო მადლობელი ვი ნები, თუ ღირს გამხდი თქვენს ცისკრის მკითხველებთან გაცნობას და შეგრაცხ ჩემს თავს ოჯახშვილად და ჯილდოგებულად თუ ერთს ორს მაინც გნახავ ჩემი აზრების თანახმას უ. მხარგრძელის სტატიაზედ.—თუკი ამ წერილს რამე ულირსება პრეკლების წარსდგეს წინაშე ბიბთა ცისკრის მკითხველთასა, მაშ თქვენს კარგათ იყვით და მეტ ჩემ ქერქში დავდგები, რომლისა შემდეგაც დავშთები რიგორც აქამდინ.

თქუფწნი ყურნასლის მრავალ ყმაერებითას სიტყუ-
ლის მნატრელი და რიგიანი ლიტერატორების აღმოჩე-
ნის მლოცველი და მაგედრებელი

ალ. ცაგარელი.

12 მარტსა, 1865 წელსა.
ს. ცაგერი.

მამულის ერთგული ქალი

(ისტორიული.)

ძველის ისტორიით გვესმის, რომ სჩუა და სხუა დროებაშია ყოფილან მრავალნი თავიანთის მამულის მოყვარენი, რომელთაც ბევრს შემოხვეწაში შეუწირავთ თავიანთი სიცოცხლე. მე მოგახსენებთ ერთის ქალის მოკლეთ ისტორიასა მამულის მოყვარეობასედ, რომელსაც არ დაუზოგავს თავისი თავი და მსხვერპლათ შეუწირავს მამულისათჳს.

ბატარას ქალაქის მახლობლივ, რომელსაც უწოდებენ ჩესტონხოვს, ერთს ალაგს დღეგანდლამდის შორიდამაც მოსჩანს მაღლობი ადგილი შემოკეებული გარეშემო მოდრეკის თხრილითა, იმ მაღლობზედა დარჩენილია მინგრეულ-მონგრეული ქვიტკირის შენობა, რომელს ალაგსა მდებარე დიდი და მაგარი ციხე, ის ციხე ძველათგან კარგ-ოვნად გამოჩენილს მდიდარს ხოლშის ჩამომავლობასა, გვარათ გალეკსკებსა. იოანნის კაზიმიროვის გეფობის დროს იმ ციხეშია ჭსცხოვრებდა ქრისტე გალეკსკისა, რომელიც უდროოთ დაქვრივდა და თავის ქმრის სიყვარულობისაგამო მეორედ ალარ გათხოვდა, თუმცა იყო

მეტად მშვენიერი ახალგაზრდა და მდიდარი, გვარნებ ეჭვი აღარ უნდა, რომ იმისთანა კამოჩენილის გვარის ქალი ბევრს სასახლეებით ექნებოდა შესართავებით ცოლობის, იმ დროებაში იმეოფებოდა სხვათა შორის ერთი შესანიშნავი გვარისა გვტლაკი სადოსკი, რომელიც ჯერ ადრე ემსახურებოდა კაროლუსს, შემდეგ ელისაბეტს, გამდგარიყო და შეერთებულიყო შვედებთანა, იმათთან ერთად ებრძოდა თავის სამშობლოს ქვეყანას პოლტავასა, ის უოფილა მეტად ამპარტავანი, მოუსვენარი, ხარბი და ბოროტი კაცი სიმდიდრის გულისათუს კოროლის მეათეს დროს კადასულა შვედებთან და იმათთან ერთად იკლებდა თურმე უპატიობითა პოლტავის გარეშემო ადგებსა. ის ადრევე კოდეკსკის ქვრიეს ამის ქმრის სიცოცხლეშიგე არშიეებოდა, მაგრამ გერა გამხდარიყო თუშცა იყო მეტად მშვენიერი ოვალად ტანადი და გულადი კაცი. როდესაც კალეგსკის სიკვდილი შეეტყო, მაშინვე გამოეხატნა თავის გულშიაც იმ ქვრიეს შეროვა ცოლობა, მაგრამ როგორღა მოახდენდა, როდესაც ის იყო გამდგარი და შეერთებული შვედებთან, ქალი იყო პოლტავაშია. რომელსმაც დიდი შეეძლება რადგანც ულანტა თავის სამშობლოს ქვეყანასა და აგანსკობდა.

სადოსკი შეუდგა თავის გულითადს წადილსა და მოსწერა ხვენა, თხოვნა ცოლქმრობისა, ქალმა პასუხიც არ აღირსა, სადოსკიმ გაგზავნა მეორეთ გაკვირებული და მუქარებით წიგნი, ამ გზობითაც დარჩა უპასუხოთ ქალია საკვნ ან როგორ შეირთავდა თავის გამოჩენილის ქმრის მემდეგ მდაბალ ხარისხის კაცსა!

იმ დროებაშია შვედის ხოლგები იდგნენ მოახლოებით გალავნისკის მამულიდგან, სატა ერთს ხოლგშიაც ბოლო სადგისკი, რომელმაც გამოარჩივა რამთენიმე მამატი შვედები და გაჯავრებული წამოიყვანა გალავნისკის ციხიისაკენა, გზაზედვე უბძანა სალდათებსა, რომ იმ ციხეს უცილო უნდა შემოერტყან. როდესაც მივიდნენ მახლობლივ, მაშინვე აღას შეატყობინებია თავიანთის ნაჩალნიკისა და ციხე ჩაიბურქნა, სატა ამოოგებოდა ქვრივი გალავნისკისა, რომელსაც მიუგზავნა სადგისკიმ კატი და სთხოვა ნება ბირისხვირ გამოსალაპარაკებისა. ქალს თუმცა დიდათ ეჯავრა, მაგრამ რაღას გააწყობდა როდესაც ნახა თავის ციხე გარეშემო ჯარ შემორტყმული, უარი ვერარ შეუთვალა და შეიწყალა სალაპარაკოთ.

—მომიტევეთ,მოახსენა სადგისკიმ, შენმა სიყვარულმა გამაბედვინა თქუნთნი შეწუხება და გეახლეთ თქუნთან ბირისხვირ მოსალაპარაკებლათ.

—რა გენებავსთ, ბძანეთ, უპასუხა ქალმა გაჯავრებულის სახით.

—თქუნის ქმრის სიტყვლეშიგე ჩემზედ გქონდათ უკმაღლება, მე მოგწონდით და ახლა რადგანაც თავისუფალი ბძანდებით, უშველად მოიშველე კარ აღმისრულდეს ჩემი გულითადი წადილი.

—მართალია მე გიყვარ მაშინ თქუნთნი ბატიებისმცემელი ჭაშმარიტის მართალის გულითა, და შესანიშნავიც იყო შენი ერთგულებითი სამსახური ჩემის და შენის მამულისა, კმა რა გწადიან და ან რა განზრახვა გაქვს, ბძანეთ.

—მე მსურს შენზედ ჯუარის წერა, თუ ურს მიბძანებთ, ამ ციხეს მაწასთან გავასწორებ. მოგიტანებთ, წაგიყვან შვეიცარიაში და ისე გიყოლიებთ როგორც საყვარელსა.

—ძალაობით და უნებაყოფლობითა გვრანს შეუძლებელი იყოს ცოლქმრობა! კარგათ უნდა იცოდე ამისი სიყვარე წესიერება, უპასუხა ქალმა.

—საყვარელს ბევრი რამ შეუძლიან, მე დიდად მიყვარხართ და მამწყინხართ, უარსაც ნუ მიბძანებთ, თორემ ძალას მოგიხმარებ.

—შენი მუქარება, უპასუხა ქალმა მე გერ შემაშინებს, გერცარა შენი ჯარი,რომელიც გაეცნა არეშეთ ციხისა, მე გერას დამაკლებს, თუ გაქვს ძალა ჩემთან ბრძოლისა გაბძანდი გარეთ და იქადამ გებრძოლები კომენდანტისა. ხელამ ჩემს მომზადებასა, სანამ შენ გახვიდეს, კარიან ბძანებით დავცემ ძირს შენს ჯარსა, შენ კი ციხეს მოიახლოებთ, ნუ შეირცხვენთ თავსა რადგანაც შეცხვენილი ბძანდებით მამულის დალატობითა უკანეს წამძანდეთ თორემ აქედამ ცოცხალი გერ გაბძანდებით შე მუხანათო შენა.

—სადაესკი ძალიან შესწუხდა და დაფიქრდა, ქალმა ჯავრისაგან სული ფეთქა დაუწყო, ალარა გაეგებოდა ამ ყმათა სად იმყოფებოდა. გაჩუმდა და შეჩერდა.

—გამიგონე უფალო სადაესკი, განაგრძო ქალმა მამულის მოღალატე კაცი ღმერთსაკანაც არის განრისხებული და ხალხისაგან დაწყევლილი, შე სახიერო მიმიხედა თქვენში ნახვა, შენგან კეთილს უნდა ველოდე ამდენ ერთგულობისა, რომელსაც შენს სამშობლოს ვუწევდით გმირ-

ძვი, შენის ძმების სისხლსა ღვრი, მერწმუნეთ რომ ამ სოფელში გერსად გერ იხეირებთ და შენს სიცოცხლეს დაასრულებ ტანჯვით და უბედურათ გინ იცის სად მოკვდები და დედაშიწის ღირსსაც არ გაგხდიან.

სადოვსკი სვისიდის დაკარგული, ურცხვი, არ შეიცხვინა თავი ქალის მუქარებით დაშვრაკითა, იმას იმედი ჭქონდა ქალის სიმდიდრისაგან და იმისი დანძლვა სულ კისრათ იდო, ოღონცა აესრულებინა თავისი სურვილი და ის შეერთო ცოლათა. სიმდიდრის გულისათჯსა უღალატა თავის შიშულსა,შეეერთდა შვედებსა და შვედის კაროლისაგან იმედეულობდა გამდიდრებასა, მაგრამ შეცთომილი იყო, ან რისთჯს მისცემდა კაროლი, ამის მიზეზით გალეესკის ქერიცი უნდა შეერთო, რადგანაც იყო მეტად მდიდარი.

ქალმა ნახა რომ იმისმა დაშვრაკმა, დარიგებამ, და თითქო დანძლვამ ვერასფრით იმოქმედეს გალეესკიზედა, რომელიც იდგა, შეშურდა და მოელოდა თანხმობის შესუხსა, შიინ ქალმა უთხრა: შეშვილია რომ შენ ნატრულობ ჩემს სიგშდილსა, მე ხვალ შეადგილსა მზათ გიქნები, მოხმანდი და რაცა გსურდეს ის აღსრულეთ.

ამ გკარის შესუხისაგან სატოდაკი ფერიად გახარებული მოქცა მისი სხეული თრთოლამ აღიტაცა, წინ წადგა მადლობის მოსახსენებლათ და უნდოდა ეკოცნა ხელზედა. მაგრამ ქალმა არაკი მოაცდევა, უბძანა მოხმანდით. ოშტა სადოვსკიმ თავის აზრით იმედოვნებული შესუხი მიიღო მაგრამ, მაინც კიდევ დიდს ეჭვში იყო, ამის მიზეზით, დასტოვა თავის კარისაგან რადენიმე

სამლერათა, ისე ჭქონდა დაწყობილი, რომ სწორედ რაც გონებ ქალმა უძახა შეადგინოს მისგან სასახლეშია, შუა გზაზედ წან მიეგება მოხუცებული მეზობელი ქალისა, და-ესწა და მაგრად დაჩქმედილი წიწა, გაჰკრა და წაიგმინა:

„ვალოსო სადაურ!

თუ შენში კიდევ არის დარჩენილი კაცობრიული სული ისა: თუ შენს ძარღვებში კიდევ მოძღვრებს ძმ ადამიანური სისხლი და ცოცხალის ცხოვრება უჩვენე ნის მეცოდინე. დაბრუნდი და ნუ მოხვალ ჩემს სახ სახლში. მერწმუნე. შენ იქმნე მარტო ჩემის საკუთ დიანი. არამც და დამანახო. ჩემს ჩვილებსაც ვერასდ ვერ ნახავ. გარწმუნებ ამ ჩემს სიტყვებსა რომელთაც მე ი ვერაფერი. და არას დროს მე არ ვლიანტებ ჩემს სიმხდალეს ქვეშევრდომთა, რომელთაც თქვენ შეარცხვ გე ქ-ოვე. ღანდაც ბრძანება ბრძანდება ნუ შეიქმნება მი ზედა ჩემს ჯარს ეკრძალოთ. და გარეშენს ჩემის მამუ დის სახელით. რომ რაც საჭიროების საქმის აღსრულება მწყრალ. შენ ცალკე აღასრულებ და შენ შეარცხვენილი დაბრუნდი უკან. მე გირჩევ ღონეს მოაკრიბოთ, ტყე რათა აღუარსდეს. იმედი ჯვაზეთის და შეერთდი კიდევ შენს ძმებსა, თორემ ეს სიტყვები იქნება შერცხვენილი და ამ სიტყვით წარწყმენდილი.

ქარიკი გალეკსკისა.»

სიდამსგან საშიშარის სახით გაიელიმა «წადი» უბა ძახა წიწის «მოშლასა, მოახსენე შენს ქალბატონსა, ე ამ ჯარიკი აქ ვეთანხმები და ვერც აუსრულებ ამის ხნოებასა, თუთ ამისგე აღმითქვა დღეს შუადღისას ჯვა

ძის წერა, ხედმ რას სალაისით და ამბავით მოვდივარ
იმასთანა და იმედიც მაქუს, რომ ის არ გადავა თავის
მოროზეზედა.»

მსახური გამოჩქარდა ამბავის მოსატანათად და რაკანაც
იცოდა მოკლე ბილიკის გზა, ჭან წამოუსწრო და სიჩქა-
რით მოვიდა თავის ქალბატონთანა, რომელიც მო-
უთმენლივ ელოდა მასუხსა, რაკი შეიტყო სალაკის მო-
სულა უარიაა, მაშინვე სიჩქარით გასცა ბძანება, რომ
გაეგდნენ უელანი ციხიდამ, თუთონ აცია ბურკაზე და
დაჯდა დამარხულის ზანდუკის სიმსე თავის წამ-
ლით, რომელიც ადრევე მოემზადებინა ამ შემთხვევისა-
ვის, ხელში და გული ანთებული წუმწუმა, იქიდამ დაინახა სა-
დროსკი რომელიც მოახლოვდებოდა მიათრევდა ირემის
ხალხით შუბაიათა და სიმღერათ, ეთხის შიგნით იხილა
ზედ გაკეთებული იყო ხიდი, რომელზედაც ცხენ გამო-
ეცლოთ იმათ, რაკი სალაკიმ შეიტყო ესეი ამ ხიდის
და, აიჩქარა მალიან, სიდმეც დაინახა ბურკაზე მდგომარე
ქალი, მეტად იმედი მაეცა და ჭკვიანმა სალაკიმ დეუ-
რა თავისი ეკიპაჟი რომ ქალი იმას გამოგებოდა. ამ მასუხს,
რომელსაც სალაკი გამოდიოდა ხიდზედ თავისი ამბა-
ლით, ქალმა ძოუკიდ ცეცხლი წამალსა, რომლისაგანაც
გაჩნდა საშინელი კვამლი და ქუხილი, ეგრეთ თქმული
დახამხამებაში ირე გასწრო ის ბურკი, რომ არცი ამეო-
ბიდა იქ რადმე შესოდა, თითქო გახდა დედამწა და
სულ შიგ ჩაეტანა, წარმოიდგინეთ უფალს სალაკის
რაღა დეშვრომოდა თავისის მკედებით, რაკი იფე-
თქა წამალმა და დაიწყო ცეცხ. თჭ უკანასკნელ საშინელი

სანახავი შეიქმნენ, ერთი კვლარ გამოხდრუნდა მთელი და წრეშელი, და უკუოსხო ცხენები, ბეკრნი გადიცვივდნენ თხრიელებიან, ქებისა ქვეშ მოჰყვნენ და იქ დაიხოცნენ, ზოგნი რომელოსაც მოსწყდა ნატეხები ქვებისა იქვე გამოესალმნენ ამიერ სოფელსა, თუთ უფალი სადოვსკი თემცასიკუდილს გადარჩა, მარტო თავზედ დამტვრეული, შერჩენილი, გაი იმ გამოხდრუნებას რომ ის ტოტსხელ მყუდარი დახდრუხდა შანისაკენ. რა მოუვიდა სახდასლოს მოძღვარსა ისკი აღარ გიცით, უნდაკი წარმოვიდგინოთ რომ თავისის მოწაფის წყალობით კვლავ ის გადარჩენოდა იმ საშინელებასა რომელიც ერთმა ქალმა წარმოადგინა საქრისტესოთ, და დარჩა საშვილის-შვილოთ იმისი მხსნობა და უსიძრახა, რომლითაც შესწირა თავსი თავი, თავის მოხარეს ქრისტესასა.

უფალი სადოვსკი დიდს ხან იტანჯებოდა დამტვრეულობისა და დაქუცის გამო, რამოესამე ყამის შემდეგ კელმწიფობაში კაროლოსს მეოთის დროს კიდევ შეკმოხვა დიდს უსიამოვნობასა, რომლისთჳს დიდთ გაუწერა კაროლი და გაჰგდო, მაშინკი კვლარ შეუძლო იმ უბედურებასა, ჩაკარდა დიდს სიღარიბეშია, დიდს ხანს ტანჯვით ატარებდა თავის სიცოცხლესა, დაშლერძდა და მოკვდა ამითი აღსრულდა სახდასლოს ქალის სურვილი, რომელმაც ადრევე შეაქცა და გვარსთჳით შესძინა.

მიხ. ჩიგიანი.

ტფილისში.

თ. გრიგოლ ტიტიანოვი.

გიორგი გასპაროვი.

თ. ზურაბ რატიევი.

უფალი ჩხეიძე.

160 თ. ისაკ თუმანოვი.

ივანე მიზოევი.

კონსტანტინე კოლუბანსკი.

ნიკოლაოზ ენაკოლოფოვი.

164 გახიდ სარაჯოვი.

სხვა და სხვა ანბავი.

მამულის კრთებული ქალი. მიხ. ჩიგოვნისა.

---

1 8 6 5 წლის

«ცისკრის» დაბარება შეიძლება ამ სახით:

ტფილისში, ადგილობრივ გა-შეგზავნილად **6** მან. დამატებით. **7** მან.	სხვა ქვეყნებში გაგზავნით, და-უმატებლივ **7** მან. დამატებით. **8** მან.

რედაქცია იმყოფება გუკიას, საკუთარს კერესელიძის სახლებში, ქ. ტფილისს.

ვისაც ურნალი დაკლდეს და თავის დროზედ არ მიერთმეს, უმოხრილესად იოხოს რედაქცია, მაშინვე აცნობოს ამ ადრესით:

«ცისკრის» რედაქციაში ტფილისს

—მე მსურს შენზედ ჯვარის წერა, თუ უარს მიბძანებთ, ამ ტიხეს მაწასთან გავასწორებ, მოგიტაცებთ, წაგიყვან შვეიცარიაში და ისე გიყოლიეთ როგორც საკუთარ ქალს.

—ძალიან და უნებაყოფლობითაც გკონებ შეუძლებელი იყოს ტოლჭირობა! გარგათ უნდა იცოდე ბევრი სიყრი წესიერება, უპასუხა ქალმა.

—სიკეთეს ბევრი რამ შეუძლიან, მე დიდად მიყვარხართ და მამწონხართ, უარსად ნუ მიბძანებთ, თორემ ძალას მოგიხმარებ.

—შენი მუქარება, უპასუხა ქალმა მე გერ შემაშინებს, გერტყარა შენი ჯარი,რომელიც გიყვანია ჩემ ტიხისა, მე გერას დამაკლებს, თუ გაქვს ძალა ჩემთან ბრძოლის გაბძანდი გარეთ და იქიდამ გებრძოლო. ერ მანერთის. სწორედ ჩემს მომზადებასა, სანამ შენ გასცდები, ერთის ბძანებით დაგცემ ძირს შენს ჯარსა, შე ციხეს განებ მოიახლოვოთ, ნუ შეიტყვენთ თავსა რაკორათაც შეტყვენილი ბძანებით მამეცის ლაშქრობია. უკანეს წამდე თორემ აქედამ ტოტსაც კერ გაბძანებით შე მეუხასათო შენა.

—სადღეგრძელო ძალიან შენწუხდა და დაეცარდა, ცოტა ჯარისგან სულ ფეთქა დაუწყო, ალარა გაეცა ამ ყმათ სად იმოფებოდა. გაიშმუშული შეშრა და

—გამიგონე უფალო სადღეგრძელო, განგრძელ ქალმა მამეცის მოღალატე ცხი ღმოისგანაც ანის განრისხებული და ხალხისგან დაწყევლილი, მე საზიზღრით მოსხნია თქვენს ისე, შენგან ჯილის უნდა ჰქონდეს იმედი ერთგულობისა, როდესაც შენს საშობლოს ქვეყანას გარ-

ძვი, შენის ძმების სისხლსა ღვრი, ძარწმუნე რომ ამ სოფელში გერსად გერ იხეირებთ და შენს სიცოცხლეს დასრულება ტანჯვით და უბედურათ კაი იცის სადა მოაგებდეი და დედაბიწის ღირსსაც არ გაგხდიან.

სადოვსკი სვაისიდის დაკარგულსი, ურცხვი, არ შეიცხვინა თავი ქალის მუქარებით დაშვრაკითა, იმას იმედი ჰქონდა ქალის სიმდიდრისაგან და იმისი დანძლვა სულ კისრათ იღო, ოღონცკი ესრეულებინა თავისი სურვილი და ის შეერთო ცოლათა. სიმდიდრის გულისათჯსა უღალატა თავის მამულსა, შეეერთდა შკედებსა და შკედის კაროლისაგან იმაღეულობდა გამდიდრებასა, მაგრამ შეცთომილი იყო, ან რისთჯს მისცემდა კაროლი, ამის ბიზეზით გალეესკის ქერივი უნდა შეერთო, რადგანაც იყო მეტად მდიდარი.

ქალმა ნახა რომ იმისმა დაშვრაკმა, დარიგებამ, და თითქო დანძლვამა ვერასთჯრით იმოქმედეს გალეესკიზედა, რომელიც იდგა, უყურებდა და მოელოდა თანხმობის შესუხსა, მაშინ ქალმა უთხრა: უეჭველია რომ შენ ნატრობ ჩემს სიგუდიასა, მე ხვალ შუადღისას მზათ გიქნები, მობძანდი და რაც გსურდეს ის აღასრულეთ.

ამ ცკარის შესუხისაგან სატოდვი თრიალ გახარებული, მთელი მისი სხეული თრთოლამ აღიტაცა, წინ წადგა მადლობის მოსახსენებლათ და უნდოდა ეკოცნა ხელზედა, მაგრამ ქალმა არცკი მოაახლოვა უბძანა მობძანდით. თუმცა სადოვსკიმ თავის [illegible] იმედოვნეულიი შესუხი მიიღო მაგრამ, მაინც კიდეკოველდის ეშვი იყო, ამის მიზეხით, დასტოვა თავის კარისაგან რადგანაც

[illegible]

[illegible]

[illegible]

სიმღერითა, ისე ჭქონდა დაწუობილი, რომ სწორეთ რა-
გორც ქალმა უძახა შუადღისას მისკენა სასახლეშია, შუა
გზაზედ წინ მიეგება მოხუცებული მსახური ქალისა, და-
ესმა და მიხვდა დაბეჭდილი წიგნი, გახსნა და წაიკითხა:

«ბატონო სადოსკ!

თუ შენში კიდევ არის დარჩენილი კეთილშობილი
სულიერება: თუ შენს ძარღვებშია კიდევ მომდინარებს
ცოცხალი სისხლი და გეშინიან ჩვენის უჩენაესი
სის მეფისა, დაბრუნდი და ნუ მოახლოები ჩემს სა-
სახლესა. მერწმუნეო, შენ იქმნები მიზეზი ჩემის სიკვდი-
ლისა, ვარამეც და დამინახო, ჩემს ჩრდილსაც კერსად
ვლიანსები. გრწმუნებ ამ ჩემს სიტყვასა როგორათაც
მტკიცე ბეჭრითა, და არას დროს მე არ უღალატებ
ჩემს სამშობლოს ქვეყანასა, როგორათაც თქვენ შეირცხ-
ვინეთ თავი. განშორებით გეკედრები ნუ მეიქმნები მი-
ზეზი ჩემის უბედურებისა, და გრწმუნებ ჩემის მამუ-
ლის სახელითა, რომ რაც საშინელის საქმის აღსრულება
მწადს, უეჭველად აღვასრულებ და შენ შერცხვენილი
დაბრუნდები უკანვე, მე გირჩევ გონება მოიკრიბო, ღმე-
რთს ევედრებოდე, იმედი გქონდეს და შეეწევის კიდევ
შენს მამულსა, თორემ ამ სოფლით იქნები შერცხვენი-
ლი და ამ სოფლით წარწყმენდილი.

ქალიგი [illegible] უბძანა:»

სადოსკომ სასიხარულის სახით [illegible] «წადი» უბ-
ძანა წიგნის «მომტანსა, მოა[illegible]
[illegible] ბატონსა, მე
იმას გარეშეც გერ გეთანხმე[illegible] და ვე ვერ აუსრულებ იმის
თხოვნასა, თუთ იმასვე აღმითქვა[illegible]ს შეადღისას ჯუჯ-

ჩის წერა, ხედვ ჩას ხალისითა და ამბავით მოვდივარ
ამასთანა და იმედიც მაქვს, რომ ის არ გაბედვს თავის
ჭირობაზედა.»

მსახური გამოჩქარდა ამბავის მოსატანათ, და რაგანაც
იცოდა მოკლე ბილიკის გზა, წინ წამოუსწრო და სახლ-
რათ მოვიდა თავის ქალბატონთანა, რომელიც მოა-
უთმენლივ ელოდა ბასუხსა, რაკი შეიტყო სადაურის ბა-
სუხი უარისა, მაშინვე სიხარულ გასცა ბძანება, რომ
გაეიდნენ უცილანი ცხენიდამა, თოთონ აივიდა ბურჯზედ და
დადგა დამარხულს ზანდუკზედ სიმსე თოვის წამ-
ლით, რომელიც ადრევე მოემზადებინა ამ შემოხვეისათვის,
ხელში დაიჭირა ანთებული ჩუქურთმა, იქიდამ დაინახა სა-
დაურსკი რომელიც მოახლოვდებოდა მხიარულათ იმ ცნების
ხალხით მუზიკითა და სიმღერითა, ერთს მხარეს ოხრალი-
ზედ გაკეთებული იყო ხიდი, რომელზედაც უნდა გამო-
ეცლოთ იმათ. რაკი სადაურსკიმ შეიარდა უკანა ამ ხიდზედ
და, ვიცით მაღლა, სიდამაც დაინახა ბურჯზედ მდგომარე
ქალი, მეტად იმედი მიეცა და ჰგონია სადაურსკიმ დაუ-
რა თავი, ასე ეგონა რომ ქალი იმას გამოგებებაო, იმ მინუტს,
რომელ სადაურსკი გამოდიოდა ხიდზედ თავისის ამა-
ლით [illegible] ცეცხლი წაეკიდა, რომელისაგანაც
გაჩნდ [illegible] და ქუხილი, ერთი თვალის
დახამხა [illegible] ბურჯი, რომ არცკი ეტყო-
ბოდა იქ [illegible] ქო გასქდა დედამიწა და
სულ შეგ [illegible] ვიცით უეცარს სადაურსკის
რაღა დაემარ [illegible] ის შეკედებით, რაკი იფეთ-
ქა წამალმა და [illegible] ოჰ უბედურებავ! საშინელი

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ტფილისში.

თ. გრიგოლ ციციანოვი.

გიორგი გასპაროვი.

თ. ფურაბ რატიევი.

უფალი ჩხეიძე.

160 თ. ისაკ თუმანოვი.

ივანე მიზოევი.

კონსტანტინე კოლუბანსკი.

ნიკოლაზ ენაკოლოთოვი.

164 გასილ სარაჯოვი.